

UDC 347.965

ISSN 0017-0933

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXVIII

Нови Сад, јануар 2016.

Књига 76

Број 1.

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Ђорђе П. Мамула

О праву на обезбеђење довољно времена
за припрему одбране / 3

Данијела Тошић

Етиологија насилничног понашања / 17

РАСПРАВЕ

Љуба Слијепчевић

Право на приватност у домаћим и
међународним прописима / 32

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 43

*Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н ј е
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом.*

CONTENTS

ARTICLES

- Đorđe P. Mamula** Right of the Defendant to Adequate Time
for the Preparation of the Defense / 3
- Danijela Tošić** Etiology of Violent Behavior / 17

DISCUSSIONS

- Ljuba Slijepčević** Right to Privacy in Domestic and
International Regulations / 32

NOTICES

- From the meeting of Vojvodina Bar Association Board of Directors / 43

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Косџа Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Сиџанковић (1936), др Славко М. Ђирић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Бојић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987), Мирослав Здејелар (1987–1994), др Слободан Бељански (1994–2004)

Уређивачки одбор

Др ЈАНКО КУБИЊЕЦ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Веџ, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Жељко Фајфрић, адвокат у Шиду, др Славен Бачић, адвокат у Суботици, мр Вукица Мидоровић, адвокат у Кикинди, мр Мирјана Томић Јовановић, адвокат у Новом Саду, др Ајмила Чоколић, адвокат у Осијеку

Технички уредник

Јелица Недић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1
Телефон: 021/521-235; факс: 021/529-459
e-mail: panonija@eunet.rs
Рукописи се не враћају

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXVIII

Нови Сад, јануар 2016.

Књига 76

Број 1.

Ч Л А Н Ц И

UDC 343.13/15
343.352

Борђе П. Мамула,
адвокат у Београду

О ПРАВУ НА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ДОВОЉНО ВРЕМЕНА ЗА ПРИПРЕМУ ОДБРАНЕ*

САЖЕТАК: Аутор анализира законска решења о праву на довољно времена за припрему одбране. Критикује прописе пре и после пријема државе у Савет Европе и ограничење права на довољно времена и могућности за припрему одбране и поред Устава. Бави се анализом Европске конвенције о заштити права и основних слобода у односу на довољно времена и могућности за припремање одбране. Део рада је посвећен и неким случајевима из праксе Европског суда за заштиту људских права.

Кључне речи: окривљени, одбрана, довољно времена и могућности за припрему одбране, кривични поступак

Прилози за политичку социологију кривичне процедуре

Закон у ствари не дозвољава одбрану него је само трпи.

Кафка, *Процес*

Јер изгледа да је према садашњем стању казног права, идеја силе и моћи јача у очима јавности од идеје правде.

Чезаре Бекарија, *О злочинима и казнама*, 1764. г.

* Рад примљен 24. 6. 2015. године.

УВОД

У првом делу Законика о кривичном поступку (*Службени гласник РС* 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013. и 55/2014) у даљем тексту ЗКП/11, Општи део, Глава 1, Основне одредбе, у Поуци о правима у чл. 8. јасно се истиче да је орган поступка, у складу са одредбама Законика дужан да окривљеног или другог учесника у поступку **поучи** о правима која им припадају.

Такође, наглашава Законик, орган поступка је дужан да окривљеног или другог учесника у поступку упозори на последице пропуштања, ако би услед незнања пропустили неку радњу или ако не би искористили своја права.

Да би окривљени могао да искористи право на одбрану да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца, мора знати која су му права.

Правима окривљеног у чл. 68. ст. 1, т. 8. ЗКП/11 је међу осталим правима истакнуто и да окривљени има право да разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ.

Дакле, право окривљеног је **безусловно** формулисано, а у чл. 8. (Основне одредбе) је наглашено да је орган поступка **дужан** да окривљеног и друге учеснике поучи о њиховим правима и **последицама пропуштања** неких радњи и некоришћења права по Законнику.

Међутим, право на разматрање списка је уређено, прецизирано у чл. 250. и нарочито чл. 251. ст. 1, ЗКП/11. и гласи: „Окривљени, односно осумњичени **који је саслушан по одредбама о саслушању окривљеног и његов бранилац**, имају право да разматрају списе и разгледају прикупљене предмете који служе као доказ.”

Дакле, пре саслушања, по одредбама о саслушању окривљеног, осумњичени, односно, окривљени и његов бранилац, немају право да разматрају списе и разгледају прикупљене предмете као доказе. Право браниоца је посебно регулисано чл. 71. ст. 1. т. 3. и предвиђа да бранилац, „после доношења наредбе о спровођењу истраге или после непосредног подизања оптужнице (чл. 331. ст. 5), а и пре тога ако је окривљени саслушан, у складу са одредбама овог законика, разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ”.

Посебно је занимљиво да је у чл. 68. ст. 2. прописано „Орган поступка је дужан да пре првог саслушања окривљеног поучи о правима из ст. 1. т. 2) до 4) и т. 6) овог члана.” Тачније, да 2) ништа не изјави, ускрати одговор на поједино питање, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу; да 3) се брани сам или уз стручну помоћ браниоца у складу са одредбама овог законика; да 4) његовом саслушању присуствује

бранилац; као и да б) непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака.

За остала права окривљеног, према наведеном тексту Законика, орган поступка **није дужан** да окривљеног пре првог саслушања упозори, на **право да му се осигура довољно времена и могућности за припремање одбране и на право да разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ**. Ко саопштава остала права окривљеном из чл. 68. ст. 1. ЗКП /11, која орган поступка није дужан да саопшти окривљеном пре првог саслушања и када се та права могу саопштити? Зашто се у погледу осталих права која окривљени има пре првог саслушања **окривљени „држи у мраку”**. Шта значи уставна одредба из чл. 33. ст. 2, под насловом Посебна права окривљеног: **„Свако ко је окривљен за кривично дело има право на одбрану и право да узме браниоца по свом избору, да с њим несметано општи и да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране.“** Значи „да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране”. Права која су предвиђена и Уставом, не морају бити саопштена према Законнику, иако су предвиђена. Наравно, о том праву може да га обавести и бранилац, али не и орган поступка. Орган поступка има на Законнику засновану подозривост, која може да изазива подозривост и одбране. Такође, то је знак да и сам орган поступка (држава) тактизира и да није сигуран шта заправо „има” у списима, са савременим научним приступом и свим модерним методикама и најновијом техником истраживања кривичних дела у другој деценији XXI века.

Стога би **одбијање** окривљеног да изнесе одбрану и одбије да одговара на питања, дакле, искоришћавање свога наведеног **права морало да се сматра завршеним саслушањем окривљеног у почетној фази поступка**.

У пракси се наилази на невероватне ситуације.

Ако би се после поуке о правима окривљеног пре првог саслушања по чл. 68. ст. 2. ЗКП/11, коју би орган поступка изнео, затражило разгледање списка и предмета који служе као доказ, орган поступка би остао затечен. Следила би напомена да то није дозвољено по Законнику, по чл. 251. ст. 1. Позивање одбране на Европску конвенцију о заштити људских права и основних слобода, (у даљем тексту ЕКЉП) нема значаја, као ни на Устав (чл. 16. и чл. 33). Неретко, орган поступка би сматрао да окривљени заправо користи право да не износи одбрану и да не одговара на постављена питања. Одбрана има право да инсистира да у **записник буде унето** да јој није омогућено довољно времена и могућности за припрему одбране, али и право да разматра списе и предмете који служе као доказ, те да **одлаже због тога одлуку о томе које ће право на одбрану да користи**. Поготову што је окривљеном директно ускраћено право на

сознање о праву на довољно времена и могућности за припрему одбране и разматрање списа и предмета који служе као доказ.

Оваква законска решења о правима окривљеног указују да **окривљени нема у потпуности статус странке** у поступку и да је заправо **објект поступка, односно доказно средство**. Као **објект** поступка или **доказно средство**, окривљени може бити прво, предмет увиђаја, па зато и има право да пре првог саслушања *прочита записник о увиђају*, друго, може бити предмет вештачења, те стога има право да *прочита налаз и мишљење вештака* (чл. 68. ст. 1. т. 3). Наравно да као **средство (објект)** поступка може бити и као **лице које се испитује**. Међутим, и тада обавеза органа који води поступак је да окривљеног обавести о свим правима која му по Законнику припадају, чиме се орган према окривљеном односи као према субјекту поступка и тиме га брани од пропуштања коришћења права на које га је морао упозорити. Такође, када окривљени одбије да изнесе одбрану и одбије да одговара на постављена питања, задржава позицију субјекта, а не објекта поступка.

Чему и чл. 8. ЗКП/11 и дужност поучавања окривљеног и других учесника о последицама некоришћења неких радњи и права? Неприхватљиво је да чл. 71. ст. 1. т. 3, те чл. 250. и чл. 251. искључују чл. 8. као основну одредбу ЗКП/11, а немају својство посебног закона (*lex specialis*). Влада Србије као предлагач Законика у образложењу Предлога ЗКП¹, није дала разлоге за ове одредбе, наводећи да су ова решења постојала и у тада важећем Законнику, само ће у новом бити прецизнија.

У *Коментару Законика о кривичном поступку*² др Слободан Бељански у коментару чл. 8. (стр. 92) указује, штавише, упозорава: „Окривљени се не обавештава и поучава о свим правима у исто време”, а онда, наводећи више чланова кроз поступак, прецизира поуке о правима које припадају окривљеном.

Претпоставка невиности установљена у корист окривљеног претвара се у претпоставку кривице, **одлагањем права** окривљеног и његовог браниоца на разматрање списа и разгледање предмета који који служе као доказ, али и **одлагањем права** на осигурање довољно времена и могућности за припрему одбране. **Намеће се питање: има ли одбрана приступ процесној правди и када?**

Савезна Република Југославија је примљена у Савет Европе 31. 3. 2003, а потом је ратификована ЕКЉП као вишеструко значајан регионални акт о заштити права човека. Та Конвенција је саставни део правног поретка Србије и непосредно се примењује (Устав чл. 16). У складу је са

¹ Од 2. 9. 2011. године.

² *Службени гласник* 2014. године.

Уставом Србије, али као да је коригована ЗКП/11. У Конвенцији наведена, а одложена права по ЗКП/11, дата су окривљеном и нема одредбе према којој државе које су ратификовале Конвенцију имају право да је модификују тумачењем до негирања. Међутим, Конвенцију су модификовали својом праксом и Европска комисија за људска права и Европски суд за људска права, о чему ће бити речи касније.

Када је реч о праву на одбрану, као што је већ наведено, непосредно пре првог саслушања окривљени и његов бранилац имају право да прочитају кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака. Најчешће орган поступка сам прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака, јер тако спречава увид у остале списе. Кривична пријава уз коју су поднети докази, није доказ, али записник о увиђају и налаз и мишљење вештака јесу.

ПРЕГЛЕД РАНИЈИХ ЗАКОНСКИХ РЕШЕЊА

Разгледање списа у кривичном поступку као и прибављених предмета који служе као доказ као право, омогућава да се боље сагледа положај окривљеног и других учесника у поступку и са друге стране државе, под врло често невино „снежним” покривачем владавине права.

Законик о судском кривичном поступку из 1929. за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца (у даљем тексту ЗСКП/29) у параграфу 66. предвиђа да бранилац има право да разматра списе извиђаја, истраге и све прилоге, као и прибављене предмете који служе као доказ. Али интерес поступка може бити препрека разгледању списа из извиђаја и истраге, или пак једног дела списа, ако постоје оправдани разлози.

Међутим, битно је да се браниоцу „никад и никако” не сме забранити да разматра записник о саслушању окривљеног, мишљење вештака, **као и све друге записнике и списе**, који се односе на радње, код којих је браниоцу допуштено да присуствује.

Закон о кривичном поступку из 1948. неће бити анализиран у делу који се односи на тему овог рада, с обзиром на врло наглашене инквизиционе садржаје у поступку и разобручену револуционарну улогу јавног тужиоца и судија. Посебно је била врло потиснута улога одбране, нарочито окривљеног, јер се пре очекивало да окривљени сарађује са јавним тужиоцем и судом на сопственој осуди, него да се брани и користи врло

ограничено, скоро забрањено, права на одбрану. Наравно да креаторима тог система није падала на памет перспектива XXI века.³

Законик о кривичном поступку из 1953. је у чл. 72. парафразирао цитирано решење из ЗСКП/29 у параграфу 66.

У чл. 122. ст. 1. је прописивао да се сваком ко има оправдан интерес може дозволити разматрање и преписивање појединих кривичних списа.

У ст. 2. је предвиђао да док је поступак у току, разматрање и преписивање списа дозвољава орган пред којим се води поступак, а када је поступак завршен, онда дозволу даје председник суда или службеник кога он одреди. Јавни тужилац наведену дозволу даје ако се списи налазе код њега.

Ваља подсетити да је то време када у Федеративној Народној Републици Југославији није важила Универзална декларација о људским правима и слободама од 10. децембра 1948. (Дан људских права) јер представник Југославије у ОУН није гласао за Универзалну декларацију.

ХУМАНИЗАЦИЈА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА ИЛИ КАФКА НА ОДСУСТВУ

Ипак, 1967. године долази до битних промена доношењем Закона о изменама и допунама Законика о кривичном поступку *Службени листи СФРЈ* бр. 23/1967) у даљем тексту ЗКП/67, јер је у чл. 15. било предвиђено да се у чл. 72. ст. 1. ЗКП/53, речи „извиђаја” и „истраге” замењују се речима „поступка”, па **бранилац има право да током поступка разматра списе и да разгледа прибављене предмете који служе као доказ**. Тако је, као и у грађанској парници пуномоћник и бранилац у кривичној парници имао право да у **току целог поступка** разгледа списе и прибављене предмете који служе као доказ.

Кривични процес постаје прави судски поступак, (а не судско-полицијски) а окривљени постаје субјект поступка, чиме је југословенска кривична процедура постала једна од најлибералнијих у Европи, **бар по слову Закона**, а пре чланства у Савету Европе. Окривљени постаје странка у поступку, а престаје бити објекат поступка. Поступак постаје судски процес и докази изведени пред судом имају пуноважност. Окривљени има право

³ Александар Ранковић је на 4. пленуму ЦК СКПЈ, 3. 6. 1951. године изјавио да „...у току 1949. г. од укупног броја хапшења која је извршила УДБ-а, 47% је неоправданих...” Према извештајима тужилаштва по републикама, неосновано покренути кривични поступци крећу се овако: „Србија 40%, Словенија 39%, БиХ 51%, Македонија 36%, Црна Гора 47%. За Хрватску нису изнети подаци. (Петрановић-Зечевић, „Југославија 1918–1984. Рад, 825). Занимљиво је да нису наведени подаци из осталих година до 1949. и до 1951. године.

да не буде извор сазнања и суд губи могућност да га подстиче да сарађује са судом и тужиоцем на својој осуди јер, окривљени прво мора знати зашто се тачно оптужује, шта су основи сумње и за шта се све окривљује. Окривљени се мора упозорити да није дужан да одговара на питања и износи одбрану. Дакле, у друштву настаје клима отопљавања, а у кривичном поступку настаје либералнија и хуманија процедура и према окривљенима, сведоцима, оштећенима и приватним тужиоцима, полако хватајући корен.

Тој промени ЗКП/67 је сигурно допринела привремена либерализација друштва после обрачуна за превласт на Брионском пленуму 1966. Одредбе Устава из 1963. на пољу људских права и слобода су изненада оживеле, а грађани су, опет, привремено постали корисници срећних случајности и тежњи власти да се колико-толико надокнади пропуштено у кривичној процедури полицијске државе.

ЗКП/67 је према чл. 129. ступио на снагу 1. јануара 1968. а пречишћен текст тог Законика објављен је 13. децембра 1967. (*Службени листи СФРЈ* бр. 50/67).

ПОВРАТАК ДРЖАВНОГ РАЗЛОГА У КРИВИЧНИ ПРОЦЕС

Из језика се може ишчитати данас оно што ће се десити сутра.

Др Ђуро Шушњић

Убрзо, објављују се нови начелни правни ставови Врховног суда Југославије 26. и 27. јуна 1968. године (у даљем тексту ВСЈ) о неким питањима примене новеле Законика о кривичном поступку из 1967. За тему овог рада битан је 1. Начелни став, под насловом Право браниоца на разматрање списа чл. 72. ЗКП који гласи:

„Одредбу чл. 72. ЗКП треба схватити да бранилац има право да разматра списе и да разгледа прибављене предмете који садрже као доказ након доношења првостепеног решења о спровођењу истраге (без обзира на то да ли је испитано лице против кога је поднет захтев за спровођење истраге) као и у случају када је неко лице испитано у својству окривљеног и ако решење о спровођењу истраге још није донето” (чл. 145. и 178. Ст. 1. ЗКП).⁴

Дакле, „треба схватити”.

⁴ Збирка судских одлука из области кривичног права, 155, Републички Завод за јавну управу, 1972, Београд.

Остали начелни ставови се односе на саслушање полицајаца као све-дока, повратак у полицијско-судску истрагу, тумачења притвора и слично, дакле враћање на полицијске трикове и смицалице пре Брионског пленума и поновно јачање полицијске државе. Начелни ставови Врховног суда Југославије су постали извор права који су изнад закона, дакле ЗКП, иако судска пракса и по тероризији и према закону није извор права. Наведени начелни ставови Врховног суда су личили на обавезна упутства, а закон празно слово на папиру, што се понављало и касније.

Само двадесетак дана после завршетка студентске побуне на Београдском универзитету, ево како је требало на нов начин схватити, иначе непромењени чл. 72. ЗКП.

Журба власти је очигледна, а нема времена ни за промену тек измењеног ЗКП у парламентарној процедури. Нема времена чак ни за промену ЗКП у скупштини по хитном поступку. Наведени начелни став(ови) уследили су после замерки из тужилаштва да се изгубила ефикасност процедуре. Откуд овако убрзане промене?

Изгледа да су успон Масовног покрета у Хрватској после Пленума, али и студентски немири почетком јуна у Београду 1968. године подстакли угрожену власт да све више размишља о „одбрани престола”, а кривично право и кривично процесно право, (позитивно право) а делом и Кривично право и Кривично процесно право (дакле, наука) постају све више слушкиње политике. (Такође већи број кривичних дела против народа и државе за које је била предвиђена смртна казна у то време, врло индикативно указује на страхове власти за своју позицију.)

У ствари „државни разлог” и „стање државе нужде” су променили одредбе о разматрању списка и предмета, показујући да су те одредбе део „крвне слике процедуре”, са „тумор маркерима” за друштво. Суд је сталним одлагањем доношења решења о спровођењу истраге могао одлагати законски неограничено право на разгледање списка и предмета и тиме вршити притисак на окривљеног, да ипак изнесе одбрану и одговара на питања, а евентуално и призна дело. По ко зна који пут се показало да право стање слобода и људских права, грађани морају потражити у примени закона о кривичној процедури и своје и страних држава, а не у уставима или међународним конвенцијама.

Да ли је можда Врховни суд Југославије још тада преузео неки од ставова Стразбурских институција?

Тек 1973. (*Службени листи СФРЈ* бр. 6/73) године долази до промене чл. 72. ст. 1, тако што се „изузетно, у току претходног поступка може браниоцу привремено ускратити разматрање појединих списка или разгледање предмета кад то захтевају посебни разлози одбране или безбедности земље.”

Тако се после више година од начелног става ВСЈ, појавио прави разлог за начелни став у погледу ускраћивања могућности за разматрање појединих списа или разгледање предмета. Али, наведени начелни став ВСЈ и даље је остајао на снази.

И у ЗКП/77 (донетом 24. 12. 1976. а објављеном у *Службеном листу СФРЈ*, бр. 4/77) у чл. 73. је пренет наведени начелни став ВСЈ из 1968, као и у ЗКП/01 (*Службени лист СРЈ*, бр. 70/01) чл. 170.⁵, све до актуелног ЗКП/11 са истим решењем.

Иначе, ЗКП/77 је у чл. 11. ст. 3. унео одредбу, парафразу из чл. 6. ст. 3. (б) ЕКЉП која гласи: „Окривљеном се мора осигурати довољно времена за спремање одбране.” У коментарисању тог члана др Тихомир Васиљевић истиче да окривљени може сам обезбедити време за припремање одбране тиме што ће приликом првог испитивања одбити да одговара и одговоре дати касније у току истраге кад се упозна са материјалом и припреми одбрану.⁶ У ЗКП/01 ово право унето је у чл. 13. ст. 5, с тим што је унета „и могућност за припрему одбране”, пре пријема државе у Савет Европе.

Следећи наведене промене ЗКП, види се да се Законик мењао, али је од 1968. начелни став ВСЈ и данас у Законику. Остала су иста ограничења после скоро пола века. Законик се мењао, али је проблематичност законских решења остала. И пре и после пријема државе у Савет Европе. Остао је неизмењен културно-историјски образац понашања и мишљења, менталитет и ушанчено-ригидни правни конзерватизам који би ретко уступао место либералнијим решењима, а као државни разлог брзо отварао врата кривичног поступка.

Достигнути ниво људских и мањинских права у кривичном поступку (Устав Србије, чл. 20. ст. 2) није смањен у погледу разматрања списа и разгледања предмета који служе као доказ али није нимало побољшан. Друга права окривљеног према ЗКП/11 су драстично смањена (притвор због узнемирења јавности је враћен, као и релативно-апсолутна повреда поступка, када се пресуда заснива на доказу на коме се по одредбама овог законика не може заснивати, **осим ако је, с обзиром на друге доказе, очигледно да би и без тог доказа била донесена иста пресуда**). Дакле, по овом решењу је, на основу Законика могуће „монтирање” кривичног поступка, као и седамдесетих.

ЗКП/01 (*Службени лист СРЈ* бр. 70/01 и 68/02 и *Службени Гласник РС* бр. 58/04) је предвиђао да непосредно пре првог саслушања осумњиченог бранилац има право да прочита кривичну пријаву и захтев за спровође-

⁵ Коментар Закона о кривичном поступку, *Службени лист СФРЈ*, 1977. године, 18.

⁶ Human rights in Criminal Proceedings, Oxford University, 2005, 221.

ње истраге. ЗКП/06 (*Службени лист РС*, бр. 46/06 и 49/07, који није никад примењен) је свео право браниоца да, непосредно пре првог саслушања осумњиченог може да прочита само кривичну пријаву, односно обавештење о кривичном делу. Затим се наведено браничево право на читање кривичне пријаве и захтева за спровођење истраге, **проширује** и на право да бранилац прочита записник о увиђају и налаз и мишљење вештака. Ово је било и логично, јер су права да присуствују увиђају и вештачењу била призната окривљеном и браниоцу. Међутим, актуелни ЗКП/11 у чл. 68. ст. 1. т. 6, поред до сада признатих права, изоставља и право да се прочита и наредба (раније захтев) за спровођење истраге, што је још једно умањење нивоа досегнутих права по Уставу Србије (чл. 20. ст. 2).

Наиме, осумњичени (и његов бранилац) који није испитан, а брани се са слободе, могу достављањем добити наредбу о спровођењу истраге (чл. 297. ЗКП/11). Осумњичени који је лишен слободе и приведен пред орган који води истрагу уз остала права има и право да: „...непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака”, али не и да прочита наредбу за спровођење истраге која садржински може бити битна. Наиме, чл. 296. ст. 3. ЗКП/11 прописује: „У наредби о спровођењу истраге се морају навести: лични подаци осумњиченог ако је познат, опис дела из кога произлазе законска обележја кривичног дела, законски назив кривичног дела и **околности из којих произилазе основи сумње** (подвукао Ђ. М.).” Реч околности значи однос чињеница, и то оних из којих произилазе основи сумње да је извршено кривично дело, дакле које указују на одређено лице као извршиоца дела. Из околности под којима је извршено дело проистиче начин извршења дела, законска обележја и вероватни починилац кривичног дела. Увид у те списе непосредно пред прво саслушање се ускраћује окривљеном, а постоји претпоставка невиности. Често, уместо навођења тих околности у пракси се преписује или парафразира текст Кривичног законика, понекад до непрепознатљивости.

Тачније, „наредба о спровођењу истраге доноси се пре или непосредно после прве доказне радње коју су предузели јавни тужилац или полиција у предистражном поступку, а најкасније у року од 30 дана од дана када је јавни тужилац обавештен о првој доказној радњи коју је полиција предузела” (чл. 296. ст. 2. ЗКП). Окривљеном који је на слободи, право на разгледање списа се може одложити до завршетка истраге, иако у начелу одбрана има право на разматрање списа од самог почетка поступка. Међутим, „након завршеног вештачења, орган поступка обавештава странке које вештачењу нису присуствовале да записник о вештачењу или писа-

ни налаз и мишљење могу разгледати и копирати, и одређује рок у којем могу да изнесу своје примедбе” (чл. 123. ст. 3. ЗКП/11).

Из овог члана произилази да после обављеног вештачења окривљени који није присуствовао вештачењу може одмах, по сазнању, да разгледа записник о вештачењу, а налаз и мишљење вештака копира и одмах преузме копију, не чекајући обавештење органа који води поступак. Наиме, није предвиђена последица ако окривљени одмах разгледа записник и преузме копију налаза и мишљења вештака. Дакле и онда када још није испитан и када још нема право на увид у списе. Све ово тим пре, јер је у чл. 2. ст. 1. т. 2. ЗКП/11 дато објашњење, „**окривљени**” је лице против кога је подигнута оптужница која још није потврђена... али и израз који служи као општи назив за осумњиченог, окривљеног, оптуженог и осуђеног”, а у т. 9. истог члана се објашњава: „странка, је тужилац и окривљени”. То нам говори да је дакле по чл. 251. ст. 1. ЗКП/11 „окривљени, односно осумњичени који је саслушан по одредбама о саслушању окривљеног и његов бранилац, имају право да разматрају списе и разгледају прикупљене предмете који служе као доказ”. Законик јасно истиче да су то лица која су већ испитана и којима припада право на увид у све списе, па и у записнике о вештачењу, као и право на увид у налаз и мишљење вештака са правом на копирање.

Ово уједно значи да Законик дозвољава да се **наведене одредбе примене и на осумњиченог** када се пре подизања оптужнице врши вештачење, што је врло логично, па би осумњичени (израз окривљени као општи назив уз остале и за осумњиченог) имао такође право на увид у списе, па и у записнике о вештачењу, као и право на увид у налаз и мишљење вештака.

Није разумљиво зашто исто право окривљени и бранилац из чл. 123. т. 4. немају и кад су присуствовали вештачењу, што би било још логичније, јер су све време посматрали и слушали рад вештака и учесовали у вештачењу. Зато би у изменама Законика било важно предвидети да одбрана има право на разматрање записника о вештачењу, као и налаза и мишљења вештака **све време поступка, без ограничења**.

Сада се отвара питање и о каквој „једнакости оружја” може бити речи између тужилаштва и одбране у тужилачкој истрази, када тужилаштво води истрагу, располаже судским и осталим списима, а и поставља браниоца по службеној дужности (или то чини председник суда пред којим се води поступак чл. 76. ст. 1. ЗКП).

ЗКП/11 би у погледу права окривљеног предвиђених у чл. 68. т. 6. морао допустити окривљеном и право на увид у записник о претресању и простора и средстава која су претресена, као и окривљеног и других лица која су претресена. С обзиром да се о свакој предузетој радњи саставља записник (232. ст. 1. ЗКП/11) копија записника би морала бити предата

окривљеном и лицима који су држаоци простора и средстава која су претресена. Наравно, записник би морао бити предат и особама над којима је извршен лични претрес. Садашње решење предвиђа само издавање потврде о одузетим предметима, али не и записнике о извршеном претресању.

У чл. 6. ст. 1. ЕКЉП се види да свако има право да се његов случај правично и јавно расправи у *разумном року*.

У ст. 3. истог члана је прописано да свако ко је оптужен за кривично дело има следећа минимална права:

а) да у *најкраћем могућем року*, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о природи и разлозима за оптужбу против њега;

б) да *има довољно времена и могућности за припремање одбране*.

Из ових одредби, али и праксе, произилази да су гаранције наведеног права релативне, што потврђује Стефан Трешел⁷ и наглашава да нема апсолутних стандарда који диктирају и одређују колико је времена или могућности на располагању одбрани, јер нема чврстих и сталних правила која би се очекивала.⁸

Уједно наглашава да постоји и специфична релативност, тако да време и врста могућности које се предвиђају у чл. 6. ст. 3. (б) зависе од случаја до случаја. Релативност је посебно очигледна у погледу на фактор време.⁹

Дакле, обавеза расправљања о случају у *разумном року*, затим *најкраћи могући рок* за подробно обавештавање о оптужби и *довољно времена* и могућности за припремање одбране. На делу су решења која садрже вредносне судове, који као што се зна не подлежу тесту истинитости, за разлику од чињеничних судова.

Трешел коментарише однос између чл. 6. ст. 1. и чл. 6. ст. 3. (б) тако што истиче да је право из чл. 6. ст. 1. да свако има право да се његов случај правично и јавно расправи у *разумном року* и чл. 6. ст. 3. (б) да свако има право, гаранцију да *има довољно времена и могућности за припремање одбране* у односу по коме је чл. 6. ст. 3. (б) *lex specialis* за чл. 6. ст. 1. који гарантује право да се случај правично и јавно расправи у разумном року, позивајући на брзину расправљања, сучељен довољном времену и могућности за припрему одбране.¹⁰

Реч је о „каучук“ нормама које омогућавају и „каучук“ тумачење и „каучук“ примену, што је веома јасно практичарима.

⁷ Трешел, фуснота 19, Stamer (2000) N7.67.72 Stavros (1993) 178. 211.

⁸ Трешел, 213.

⁹ Трешел, 213.

¹⁰ Трешел, 216.

У једном случају суд је оценио да и 5 дана може бити довољно између саопштења оптужбе и расправе у затворском дисциплинском поступку (*Campbell and Fell v. The United Kingdom*) али и у случају када је суд оценио да је време од 30 дана довољно за припрему одговора на поднесак врховног државног тужиоца у поступку пред врховним судом (*Kremzov v. Austria*). Окривљени и бранилац немају неограничено право увида у списе, али окривљеном који се сам брани и којем је у првостепеном поступку спречено право разгледања списка повређено је право на одбрану и оно се не може отклонити тиме што му се омогућава разгледање списка у другостепеном поступку (*Foucher v. France; Bricmont v. Belgium*). Занимљиво је да има и утешних одлука по којима гаранције наведених права морају бити строго нужна и сразмерна према утврђеним опасностима, а прописи прецизни (*Domenichini v. Italy*). Такође, гаранције наведених права морају бити строго нужна и сразмерна према утврђеним опасностима, а прописи прецизни и у погледу приступа доказима (разгледање предмета) (*Krermzow v. Austria; Kurup v. Denmark*).

Ето и у државама са врло снажном традицијом владавине права, а не владавине властодржачке милости, има аритмије доследности.

Бар с времена на време, јер чим Европски суд за људска права у Стразбуру упозорава да прописи о наведеним гаранцијама морају бити прецизни, као да се заборавља да се и најпрецизнија, најбоља решења могу злоупотребити.

Националним законодавствима је остављено да уреде кривичну процедуру, а да та законодавства имају слободу да непрецизним одредбама крше право и на материјалну (окривљеникову) и на формалну одбрану (браниочеву).

У ЗКП/11 је омогућено да се посебним одредбама у чл. 68, чл. 71. и чл. 251. ЗКП, искључи примена чл. 8. ЗКП/11.

Окривљени и бранилац имају све време право на одбрану, али наведеним решењима је то право подељено „на рате”, са одлагањем почетка припреме права на одбрану. Иначе, према Законнику о кривичном поступку утврђивање истине (као највиши степен утврђене вероватноће) није начело поступка.

Према ЗКП/11 чл. 68. т. 7) обезбеђење **довољно времена и могућности за припремање одбране**, не да није *lex specialis* у односу на неку одредбу Законака него, орган поступка није дужан да окривљеног пре првог саслушања уопште упозори, на **право да му се осигура довољно времена и могућности за припремање одбране**, дакле на право из ЕКЈП, која се иначе непосредно примењује (Устав чл. 16). Оваква решења су би-

рократска негација и човека и Устава и права која му формално припадају, бар у другој деценији XXI века.

Са даљим задржавањем оваквих решења у Законику нема темељних промена кривичне процедуре.

Будуће измене Законика о кривичном поступку би поред увида у праксу стразбурских институција, дакле, Комисија и Суда, морале да осавремене и наш кривични поступак. ЕКЉП је усвојена 4. 11. 1950. у Риму и ступила је на снагу 3. 9. 1953. године. Има довољно безобалне и рестриктивне формулације и тумачења за све 62 године трајања. И изневерене наде. Утисак је да је неће скоро мењати, као и да стара тврдња да ништа људско није савршено, па ни закони и судови, није баш нека утеха.

Дочекали смо и могућност да се ЕКЉП по Уставу непосредно примењује, али не дочекасмо више права на одбрану у кривичном поступку, тим пре јер ЗКП/11 не садржи одредбу да је пресуда заснована на недозвољеним доказима апсолутно ништава.

RIGHT OF THE DEFENDANT TO ADEQUATE TIME FOR THE PREPARATION OF HIS DEFENSE

Dorđe P. Mamula
Attorney of Law in Belgrade

S u m m a r y

The author of this work analyses the legal solutions of the right of the defendant to have adequate time for the preparation of his defense. The author criticizes the regulations, adopted before and after the state joined the Council of Europe, and also the restriction of the right of the defendant to have adequate time and facilities for the preparation of his defense, despite the Constitution. He presents the analysis of the European Convention on the Protection of Rights and Fundamental Freedoms related to the right to have adequate time and facilities for the preparation of defense. Part of the work is also a presentation of case law of the European Court of Human Rights

Keywords: defendant, defense, adequate time and facilities for the preparation of his defense, criminal procedure

Danijela Tošić,
diplomirani pravnik,
Predškolska ustanova „Lane”, Doljevac

ETIOLOGIJA NASILNIČKOG PONAŠANJA*

SAŽETAK: U ovom radu biće analizirane neke od najvažnijih teorija koje su se bavile izučavanjem uzroka nasilničkog ponašanja. Iako se kao prva pojavila faktorska teorija, u uvodnom delu videćemo koji su to njeni nedostaci usloveli njeno odbacivanje i ustupanje mesta multifaktorskoj teoriji koja je i danas vladajuća. Dalje, biće razmatrane kao najvažnije biološke, psihijatrijske i psihološke teorije i u okviru njih razni pravci koji su se pojavili s ciljem pružanja odgovora na pitanje „zašto se nasilje vrši”. Sociološke teorije koje uzrok vide u društvu, ne u pojedincu, takode će biti predmet razmatranja u ovom radu. I na kraju, ali ne i najmanje važne su feminističke teorije koje su se pojavile u novije vreme.

Ne može se reći da postoji jedna, univerzalna teorija, koja daje potpun odgovor na pitanje zašto se nasilje vrši. Ali zato, svaka teorija, sa svog aspekta, pokušava da objasni uzrok zbog koga dolazi do nasilničkog ponašanja i na taj način da svoj doprinos rešavanju ovog problema.

Ključne reči: etiologija, biološke teorije, Frojd, psihološke teorije, sociološke teorije

* Rad primljen 27. 3. 2015. godine.

1. UVODNI DEO

Etiologija nasilja nad ženama trebalo bi da nam pruži odgovor na pitanje zbog čega se vrši nasilje nad ženama. Da li je ovde u pitanju jedan uzrok koji deluje na sve izvršioce, ili se radi o različitim faktorima koji deluju na nejednak način na svakog od njih? Kao što je i za uspešno lečenje bolesti potrebno najpre otkriti uzrok, kako bi se delovalo na njega, tako je i kod nasilja potrebno utvrditi koji je uzrok nasilničkog ponašanja i u zavisnosti od toga preduzimati potrebne mere kako bi se ono iskorenilo.

Prema definiciji Ujedinjenih nacija uzrok je „neophodan uslov bez koga se izvesno ponašanje ne bi ispoljilo”¹. Fon Hentig ističe da je uzrok „jedan agens koji svojom pojavom određuje nastupanje neke nove sile ili novog predmeta; uzrok prethodi posledici i njemu neizbežno sledi posledica”².

Kriminalna etiologija predstavlja deo kriminologije, koji treba da pruži odgovor na pitanje uzroka i korena kriminaliteta, tačnije, ona treba da utvrdi „kriminogeni faktor”, tj. uticaj raznih negativnih društvenih pojava na kriminalitet. Etiologija ima dva područja izučavanja. Jedno, koje izučava strukturu društva, odnose u društvu, pojave, uslove života koji deluju kao kriminogeni faktori, i drugo koje proučava proces formiranja ličnosti, tj. faktore koji utiču na formiranje ličnosti i dovode do kriminalnog ponašanja. U prvom slučaju govorimo o egzogenoj, a u drugom o endogenoj etiologiji.

Etiologija se definiše i kao nauka o uzrocima nekog reda pojava.³ S jedne strane, ona se bavi izučavanjem ličnosti delinkventa i karakteristika koje utiču na pojavu kriminalnog ponašanja, dok sa druge strane izučava i društvene uslove koji dovode do ovakvog ponašanja. Da bi se utvrdilo na koji način neki od faktora deluju na pojavu kriminaliteta, najpre su se izučavali individualni slučajevi koji su se pojavljivali, a potom i krivična dela po grupama, nakon čega je izvučen zaključak o dejstvu pojedinih faktora.

Značaj etiologije kao nauke koja se bavi proučavanjem uzroka prestupništva, jeste najpre preventivnog karaktera. Utvrđivanjem uzroka koji u konkretnom slučaju dovode do kriminalnog ponašanja, omogućava se preventivno delovanje u sličnim situacijama, kada do kriminaliteta nije došlo, ali postoji neki od preduslova da se takvo ponašanje ispolji. Takođe, utvrđivanje uzročnosti je značajno i sa stanovišta penologije, jer svrha kazne je i resocijalizacija. Zato je potrebno za pravilan tretman prema osuđenom licu utvrditi koji su to činioци na koje treba delovati.

¹ Pinatel, Žan: *Kriminologija*, Sarajevo 1964, 44.

² *Ibid.*, 44–45.

³ Mladenović-Kupčević, Rajka: *Kriminologija*, Sarajevo 1982, 121.

U literaturi se od najstarijih vremena raspravljalo o tome šta je to što utiče na pojavu kriminalnog ponašanja. Tako je Platon tvrdio da je „zločinac proizvod bolesne duše, pod uticajem strasti i biološke degeneracije”⁴. Morel navodi da je delinkvent „ličnost karakterističnih svojstava mentalne i antropološke degeneracije”, dok su za Adlera i Junga to „iskompleksirane ličnosti”.⁵ S druge strane, Aristotel je smatrao da uzroke kriminalnog ponašanja treba tražiti u sistemu, siromaštvu, navikama čoveka, tj. spoljnim uticajima koji iniciraju unutrašnje pobude, a ne u ličnosti delinkventa.

U vezi sa faktorima, pomenućemo još i teorije koje su nastale u zavisnosti od toga da li se polazi od jednog ili više uzroka koji dovode do kriminalnog ponašanja. Dugo vremena vladajuća teorija bila je faktorska teorija. Ona se javila kao monistička, kada se smatralo da je samo jedan uzrok kriminalnog ponašanja i to je dugoročno bila sama ličnost delinkventa. Međutim, ovakvo shvatanje je napušteno, zbog čega se govori o pluralističkom shvatanju, prema kome se kriminalno ponašanje javlja kao posledica mnogobrojnih faktora, ne praveći pri tom razliku između neposrednih i posrednih, bitnih i nebitnih faktora.

Nastala kao kritika monističkog shvatanja, faktorska pluralistička teorija, ne ističe jedan faktor koji dovodi do kriminalnog ponašanja, već mnogi kriminolozi, vodeći se empirijskim saznanjima, ističu delovanje brojnih faktora. Tačnije, da kriminalna aktivnost nastaje kao posledica međusobnog delovanja mnogobrojnih faktora. Međutim, nije dovoljno samo reći da kriminalitetu doprinosi veći broj faktora, već je potrebno utvrditi tu vezu, koja postoji između pojedinih faktora koji dovode do kriminaliteta, kako bi se na adekvatan način reagovalo, jer je upravo značaj etiologije u tome da omogući preventivno delovanje onda kada se pojave faktori koji mogu dovesti do kriminalne aktivnosti. Takođe, faktorska teorija svim faktorima daje jednak značaj, ne praveći razliku između onih manje ili više bitnih, posrednih ili neposrednih, čime zapravo ne omogućava sagledavanje suštine uzročnosti.

Funkcionalistička teorija, karakteristična je za američko područje i negira postojanje uzroka, već govori o funkcionalnoj vezi. Polazi od funkcionalnog jedinstva društva, od toga da je društvo sastavljeno od raznih ustanova (ekonomskih, socijalnih, obrazovnih, kulturnih, pravosudnih i dr.) koje su povezane kao „kompleks ustanova” u jednu celinu. Stoga bi predmet kriminologije trebalo da budu institucije i njihovo funkcionisanje, jer ova teorija smatra da je funkcionalna analiza otkrivanje povezanosti i međusobne funkcionalne zavisnosti pojedinih delova celine, a da se kriminalna aktivnost rađa unutar određenog sistema ustanova, a otkriva upravo primenom funkcionalne analize. Ova teorija,

⁴ Bošković, Milo: *Kriminologija i socijalna patologija*, Novi Sad 1995, 115.

⁵ *Ibid.*

iako raširena, negira postojanje uzročnosti između pojava i kriminaliteta, zbog čega je nemoguće govoriti o ozbiljnijoj naučnoj misli, već samo kao o jednom polaznom osnovu za dalje izučavanje i otkrivanje kauzalnih veza.

Iako govorimo o porodici, alkoholizmu, obrazovanju kao faktorima koji utiču na pojavu kriminalnog ponašanja, činjenica je da ovi faktori ne dovode u svakoj situaciji do izvršenja krivičnog dela. Jer, da li će do izvršenja dela doći zavisi pre svega od samog čoveka, tj. od njegove ličnosti, budući da je moguće da neko drugi u toj istoj situaciji ne izvrši krivično delo. Šeparović ističe da postoji sedam razloga zbog kojih ljudi ne čine krivična dela i to: 1) nemaju „grešne” želje, 2) nemaju prilike, 3) nemaju znanja, veštine niti sposobnosti, 4) nemaju energije i upornosti, 5) nemaju emocionalne čvrstine, 6) imaju sistem moralnih normi, 7) imaju strah od sankcija.⁶

2. TEORIJE O NASILJU

Svaka nauka sa svog stanovišta pokušavala je da utvrdi uzroke nasilja koje se vrši. Tu prednjače biološke, psihijatrijske i psihološke nauke, ali ne treba zanemariti ni sociološke nauke, kao ni učenja feminističkih nauka koja su se pojavila u poslednje vreme.

2.1 Biološke teorije

Biološke teorije uzrok za kriminalno ponašanje pronalaze u biološkim karakteristikama, tj. fizičkim i mentalnim osobinama. U okviru samih teorija postoji više pravaca budući da i pristalice bioloških teorija prednost daju jednom ili drugom uzroku, tako da i među njima nema slaganja o jedinstvenom biološkom uzroku kriminaliteta.

Teorija o urođenim psihopatskim konstitucijama dugo je bila prisutna u psihijatriji. Kao njen najznačajniji zastupnik navodi se Dupre. Ove teorije smatraju da između fizičkog izgleda i moralnih osobina postoji kauzalna veza, zbog čega zločinci imaju jedinstvene tipične fizičke karakteristike.

Antropološka, tj. Lombrozova teorija, kao jedini uzrok kriminalnog ponašanja navodi fizički izgled delinkventa. Tako on navodi sledeće karakteristike zločinaca: nenormalno velike i male glave, ljude malog i zdepastog rasta, dugačke i klempave uši, udubljene i kose oči, malo i zakošeno čelo, neosetljivost na bol, daltonizam, oslabljeno čulo pipanja i sl. Prema njemu silovatelji bi ima-

⁶ Šeparović, Zvonimir: *Kriminologija i socijalna patologija*, Zagreb – Beograd 1987, 71.

li duge uši, spljoštenu lobanju, kose i jako približene oči, spljošten nos i bradu. Kradljivac bi imao pokretljivije lice i ruke, male nemirne oči, spljošten nos i široku bradu. Ubica iz navike ima usku lobanju, široke i nenormalno razvijene vilice, izbačene jabučice (koje su karakteristika brutalnosti).⁷

Ove teorije pokušavaju i da kriminalitet žena objasne faktorima poput menopauze, menstrualnog ciklusa ili hormonalnog poremećaja, kada su žene više od muškaraca sklone devijacijama.

U okviru samih bioloških teorija postoji više pravaca u zavisnosti od toga kom biološkom elementu se daje prednost, tako da možemo govoriti o naslednim i biokonstitucionalnim sklonostima, endokrinološkim, rasnim i hromozomskim teorijama. Kod pravca koji prednost daje biokonstitucionalnim sklonostima (genetička teorija), ističe se da se zločinac ne rađa, već da kod određenih ličnosti postoje urođene sklonosti za kriminalno ponašanje.⁸ Kod endokrinoloških teorija kao uzrok kriminalnog ponašanja navodi se endokrini sistem, jer žlezde s unutrašnjim lučenjem bitno utiču na psihofizički razvoj ličnosti. Tako npr. Podolski tvrdi da „što više pada nivo šećera u krvi, to je veća tendencija vršenju krivičnih dela”⁹. Međutim, tačno je da promene u endokrinom sistemu utiču na emocionalno stanje, ali uticaj ovih promena na kriminalnu aktivnost je posredna. Hromozomske teorije proučavaju tzv. kriminalne porodice, tj. porodice blizanaca, krvne grupe i nenormalnosti u hromozomima čoveka. Pri tom višak hromozoma Y stvara poseban konstitucionalni tip muškaraca, dok višak hromozoma X stvara tip žena sklonih kriminalitetu.¹⁰

Sa biološkog stanovišta postoji grupa uzroka agresivnosti,¹¹ koja zapravo govori o „urođenoj agresivnosti”¹² i na taj način opravdava nasilje, jer uzrok vidi u urođenim karakteristikama individue, koje je u životu teško promeniti. U okviru ovih uzroka, možemo pomenuti i teoriju o višku hromozoma Y, koju su istraživanja opovrgla, ali koja je tvrdila da je agresivno ponašanje povezano sa viškom ovog hromozoma. U svakom slučaju, istraživanja koja su vršena potvrdila su da „ne postoji direktna veza između neurološke disfunkcije nekog od regiona mozga i agresivnog ponašanja, odnosno da nema „centra za nasilje” u

⁷ Bošković Milo, 54–55.

⁸ *Ibid*, 58.

⁹ *Ibid*, 61.

¹⁰ *Ibid*, 60.

¹¹ Genetski i neuroanatomski uzroci, abnormalnosti u relaciji sa neurotransmiterima, električnim korelatima, endokrinim i metaboličkim korelatima i abnormalnosti senzornog sistema.

¹² Ignjatović, Tanja: *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: model koordiniranog odgovora zajednice*, Novi Sad 2011, 48.

mozgu”¹³. Tako da ne može opstati tvrdnja da geni direktno utiču na ponašanje individue.

Biološke teorije danas ne postoje u tako ekstremnim oblicima i sa takvim stavovima koji isključivu prednost daju jednom biološkom uzroku zanemarujući delovanje drugih uzroka. Ali, doprinos ovih teorija, i to pre svega Lombrozeve teorije o rođenom zločincu, jeste u tome što su prve postavile pitanje ličnosti delinkventa i njegovih unutrašnjih svojstava koja ga čine manje ili više odgovornim tj. neodgovornim za izvršeno kriminalno ponašanje. Danas su ove teorije značajne u smislu da biološke faktore ne smatraju odlučujućim za pojavu kriminalnog ponašanja, već samo u smislu predispozicija za kriminalno ponašanje.

2.2 Psihološke teorije

Psihološke teorije objašnjenje za nasilje pronalaze u osobinama ličnosti. Ove teorije uzrok kriminalnog ponašanja nalaze u raznim psihičkim osobinama ličnosti kao što su inteligencija, motivi, stavovi i sl. U okviru ovih teorija postoje dva pravca i to jedan koji uzroke kriminalnog ponašanja pronalazi jedino u psihološkim osobinama, i drugi koji psihološke osobine posmatra u kontekstu uticaja socijalnih i društvenih činilaca.¹⁴ Psihoanaliza uzrok kriminalnih aktivnosti vidi u podsvesnim silama i nagonima. Osnovu ove teorije čine učenja Frojda o strukturi ličnosti: Id (ono – urođene snage), Ego (Ja – psihički procesi, pamćenje) i Super ego (Nad ja – vrednosti i norme koje je ličnost usvojila). R. Korn i L. Mak-Korkli kriminalne aktivnosti putem ove teorije objašnjavaju tako „što se kod deteta prvo razvijaju biološki nagoni preko Ida, jer uočava predmete oko sebe i pod uticajem nagona pokušava da ih prisvaja, da kasnije kada za to budu kažnjavani (funkcija Super ega), oni shvataju ili ne shvataju značaj postupaka (funkcija Ega)”¹⁵

Psihoanalitička shvatanja polaze od toga da svako od nas ima kriminogene predispozicije, ali da one dolaze do izražaja „samo kod pojedinaca koji nisu u stanju da se prilagode društvenim normama”¹⁶, što znači da uzrok nije urođen već nastaje kao posledica neuspeha u procesu prilagođavanja. Kada objašnjava uzrok kriminalnog ponašanja Adler veliki značaj daje uticaju sudbine, ističući da je svaki čovek pri rođenju „neispisani list papira” koga dalje određuje sudbina. S druge strane Grasberger ističe da ono što se dalje ispisuje na tom listu

¹³ *Ibid*, 49.

¹⁴ Bošković Milo, 64.

¹⁵ *Ibid*, 65.

¹⁶ *Ibid*.

papira ne zavisi samo od sudbine, već i od „sposobnosti otpora materijala”. Ono što takođe karakteriše pristalice ovog pravca jeste nepostojanje slučajnog, nehatnog i nenamernog, već namera uvek postoji samo je potisnuta u podsvesti.¹⁷ Psihoanalitičke teorije roditelje nasilnike opisuju kao agresore koji su u primarnoj porodici bili zlostavljani i koji se u porodici koju su sami zasnovali identifikuju sa agresorom.¹⁸

Psihoanalitičke teorije, kao i sve ostale, podvrgnute su kritici i tom prilikom, jedni ističu da je u pitanju spekulativna teorija, dok drugi navode da se ova teorija ne može prihvatiti jer „negira socijalnu uslovljenost ponašanja čoveka”¹⁹.

Teorija inteligencije uzrok kriminalnog ponašanja vidi u niskoj inteligenciji ističući da „odsustvo inteligencije dovodi do neshvatanja značaja društvenih normi od strane ličnosti i samim tim i odsustva njihovog poštovanja i pridržavanja”.²⁰ Teorija neprilagođenosti uzrokom smatra nemogućnost prilagođavanja ličnosti realnim socijanim uslovima.

U okviru ovih teorija možemo pomenuti Bolbijevu teoriju o osećajnom vezivanju. Ova teorija govori o tome da svaka osoba ima stil vezanosti (sigurni i nesigurni) i da bes koji nastaje u partnerskim vezama zapravo upozorava na to da potrebe osobe (za vezivanjem) nisu zadovoljene ili da postoji strah od „razdvajanja” od osobe za koju je vezana. Tada bes može eskalirati u nasilje, kao i kada osoba nije sposobna da kontroliše „razdvajanje”. Međutim, ovoj teoriji se zamera da ne postoji dovoljno znanja o složenim interakcijama stila osećajnog vezivanja sa drugim faktorima, kao što su poremećaj ličnosti i mentalni poremećaji, procesi komunikacije, upotreba supstanci i drugo.

Kao psihološka teorija, navodi se i teorija učenja. Ova teorija ističe da se nasilno ponašanje, kao uostalom i sva ponašanja uči – klasičnim, instrumentalnim ili opservacionim učenjem. Takođe se uči i razlikovanje situacija ili osoba prema kojima se može biti nasilan. Posmatranje dovodi do podražavanja nasilničkog ponašanja, ali će ono zavistiti i od pozitivnih i negativnih posledica (potkrepljenja) i opaženih posledica nasilnikovog ponašanja po nasilnika (vikarijskog potkrepljenja).²¹ To bi značilo da, ako je nasilničko ponašanje stečeno učenjem, osobe isto tako mogu i da se učenjem oslobode ovakvog ponašanja. Agresivno ponašanje ima veću šansu da bude usvojeno ukoliko je osoba koja

¹⁷ *Ibid*, 67.

¹⁸ Petrušić Nevena, Konstantinović-Vilić Slobodanka: *Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravosudnoj praksi Srbije*, Beograd 2010, 12.

¹⁹ Bošković Milo, 68.

²⁰ *Ibid*.

²¹ Ignjatović Tanja, 52.

posmatra takvo ponašanje emocionalno vezana za posmatranu osobu.²² Ovoj teoriji se prigovara najpre to da deca imitacijom mogu naučiti tehniku agresivnog ponašanja, ali to ne znači da su ona i stvarno postala agresivna. Druga kritika koja se upućuje jeste da se potcenjuje uticaj emocija i emocionalnog uzbuđenja i ne pravi razlika između različitih vrsta agresivnosti.²³

U situaciji kada je čovek lišen mogućnosti da zadovolji neki svoj motiv, kod njega se pojavljuje osećaj frustracije. Način na koji tom prilikom može reagovati je različit, a jedan od njih je svakako i nasilje. U tom slučaju govorimo o frustracionoj teoriji agresivnosti. Agresivnost se, po pravilu, usmerava prema „najpristupačnijem cilju“, a ne prema izvoru frustracije.²⁴

Teorija „traženja žrtve“ uzrok nalazi u preprekama ostvarenja željenog cilja, usled čega se nagomilana frustracija usmerava na objekte koji nisu izvor frustracije ali na kojima se „najjednostavnije i sa najmanje straha od nepoželjnog reagovanja za sebe može usmeriti agresivnost“.²⁵ Međutim, da li će osoba reagovati nasilničkim ponašanjem ili ne, zavisi pre svega od njenog karaktera. Što znači da ne mora svaka frustraciona situacija da rezultira pojavom nasilja.

Psihološki faktori mogu dovesti do agresije i u teoriji se izvori agresivnosti svrstavaju u tri grupe.²⁶ Prvu grupu čini agresivnost kao urođena ljudska osobina, drugu, pored urođenih čine i vrednosni činioци i u treću grupu spadaju teorije koje agresivnost shvataju kao stečeni, tj. naučeni oblik ponašanja – teorije prirođenosti. Frojd je najpre agresiju definisao kao „težnju čoveka za destrukcijom samog sebe, nesvesnom željom za smrću, usmerenom prema drugim objektima koji tako predstavljaju zamenu za vlastito biće“, a zatim je ustanovio tri izvora agresije. Jedan je proizvod instinkta samoodržanja, drugi oblik destrukcije, putem prisiljavanja i mučenja drugog koji je proizvod seksualne požude i neseksualnog instinkta smrti i treći – narcisoidni.

Poreklo agresivnosti objašnjava se i hidrauličkim modelom prema kome se agresivna energija, koja se stalno akumulira u organizmu, mora eliminisati, jer u suprotnom dolazi do agresivnog reagovanja. Agresiju su na ovaj način objašnjavali E. Hartman i Ana Frojd.²⁷

Erih From agresijom naziva sva ona dela „koja uzrokuju i koja imaju nameru uzrokovati štetu drugoj osobi, životinji ili neživom predmetu“²⁸ i razli-

²² Jašarević, Aida: *Fenomen agresivnosti – psihološka i religijska shvatanja*, Zenica 2009, 15.

²³ *Ibid.*

²⁴ Ignjatović Tanja, 53.

²⁵ Bošković Milo, 75.

²⁶ *Ibid.*, 71.

²⁷ *Ibid.*, 72.

²⁸ *Ibid.*, 74.

kuje benignu agresiju, koja nastaje kao reakcija na ugroženost osnovnih čovekovih interesa, i malignu koja je izvan motiva odbrane od spoljne ugroženosti.

Psihoanalitička teorija podvrgnuta je kritici jer teži da objasni sve oblasti ljudskog duha psihičkim osobinama, kao i zato što pridaje veliku važnost nagonima, koji postoje, ali nemaju samo iracionalnu stranu već ih treba dovesti u vezu sa savešću kao faktorom usklađivanja. U suprotnom, značilo bi da društvo nije u mogućnosti da kontroliše i obuzda ljudsku destrukciju.

Teorija socijalnog učenja ima socio-psihološki pristup objašnjenju nasilja i kao uzroke nasilja posmatra povezano nekoliko faktora: nasilje u primarnoj porodici supružnika, agresija kao stil ponašanja ličnosti, stres, upotreba i zloupotreba alkohola i nezadovoljstvo bračnom vezom.²⁹

2.3 Sociološke teorije

Sociološke teorije nasilje posmatraju kao proizvod društva, a ne kao neku univerzalnu pojavu. Za razliku od psiholoških teorija koje uzroke traže jedino u svojstvima ličnosti, sociološke teorije uzimaju u obzir i „društvene uzroke koji je formiraju [ličnost] kao takvu, kao i uticaj ličnosti na društvene odnose, zatim ekonomske, socijalne i druge determinante, društvene posledice i ostale faktore koji socijalne devijacije određuju kao društvenu pojavu”³⁰.

U okviru socioloških teorija, možemo razlikovati najpre opštu teoriju sistema. Ova teorija nasilje u porodici shvata kao proizvod opšteg sistema, čiji je deo porodica, a da na održavanje i dinamiku nasilja može uticati funkcionisanje upravo tog porodičnog sistema.³¹ Kao faktori koji najsnažnije deluju na pojavu nasilja u porodici navode se porodica kao društvena grupa sa visokim nivoom konflikata, visok nivo nasilja u društvu, porodična socijalizacija, odnosno vaspitavanje dece uz pomoć nasilja, kulturne norme i seksistička organizacija društva.³²

Sistem „nagrade” i „kazne” zastupa teorija razmene i socijalne kontrole. Prema njoj, onda, kada je nagrada veća od mogućih gubitaka koje nasilničko ponašanje može da proizvede, dolazi do pojave nasilja.

Odnosi između članova porodice ne moraju uvek biti idealni. U tim odnosima, usled sukoba interesa, može doći do pojave konflikata. Teorija konflikta, zastupa stanovište, da je nasilje ekstremni oblik sukoba, kao i da nasilje nastaje kao posledica nemogućnosti nasilnika da uspostavi željeni autoritet u porodici.

²⁹ Petrušić, Nevena, Konstantinović-Vilić, Slobodanka, 12.

³⁰ Bošković Milo, 82.

³¹ *Ibid.*

³² Petrušić, Nevena, Konstantinović-Vilić, Slobodanka, 13.

Teorija kulture nasilja polazi od toga da grupa, tj. zajednica promovše nasilje, usmerava ga, odobrava i često favorizuje.

Teorija resursa, smatra da porodica, kao i svaki društveni sistem počiva na sili i da je sila sredstvo kojim se održava funkcionisanje porodice. Svako od članova porodice poseduje određene resurse, više ili manje. Onaj ko poseduje više resursa, favorizovan je od ostalih članova porodice i u mogućnosti je da koristi silu kako bi uticao na druge članove. S druge strane, nedostatak resursa dovodi do pojave stresa kod određene osobe, nesklada zbog nejednake raspodele resursa.

U vezi sa ovim je i pojava nasilja u porodici, kada muškarac nema zaposlenje koje odgovara njegovom obrazovanju, ili kada je žena obrazovanija od njega. Naravno da nije svaka svađa u porodici nasilje. Da li će neki sukob eskalirati do te mere da dođe do nasilja, pokušava da objasni integrativna teorija socijalnih struktura. Prema ovoj teoriji, postoje određeni strukturalni činioci društvenog života koji mogu da predvide nasilne, tj. nenasilne sukobe. U porodicama u kojima postoji: nizak stepen socijalne izolacije ili jaka podrška mreže; uzajamna, međuzavisna ili integrativna podrška mreže ili više „preseka” između glavnih mreža koje stvaraju socijalni pritisak na nasilje; visok stepen jednakosti ili relativno jednak pristup i kontrola materijalnih resursa, niži nivo intimnosti kombinovan sa rastućom kulturnom distancom; manje centralizacije i autoriteta; prihvatanje nenasilne mreže ili alternativnih formi rešavanja sukoba; manje su šanse za pojavu nasilja.³³

Teorija socijalne sredine uzrok kriminalnog ponašanja pronalazi u socijalnoj sredini, ističući značaj različitih socijalnih elemenata kao što su siromaštvo, trgovina, industrija, klimatski uslovi, ali je ova teorija proučavala i odnos kriminaliteta i pola, obrazovanja, zanimanja, porodice, vaspitanja, škole, uslove života i rada.³⁴ Značaj ove teorije je u tome što je ukazala da na pojavu kriminalnog ponašanja, pored do tad isticanih faktora ličnosti, deluju i socijalni faktori.

Teorija imitacije, čiji je najznačajniji predstavnik Gabrijel Tard, navodi da uzroke treba tražiti u državnoj organizaciji. Tard navodi tri načina imitacije. Prvi je moda u kojoj se ljudi u velikim gradovima međusobno oponašaju i navika u stabilnim grupama u porodici i na selu. Drugi je način onaj, gde niži slojevi oponašaju više i treći gde se jedan način i metod izvršenja krivičnih dela zamenjuje drugim.³⁵

³³ Ignjatović Tanja, 57.

³⁴ Bošković Milo, 83–84.

³⁵ *Ibid*, 85.

Teorija anomije, kriminalno ponašanje objašnjava „slabljenjem uticaja društvenih normi i reakcije”³⁶, pri čemu je uzrok kriminalnog ponašanja u samom društvu, tj. prirodi, strukturi i odnosima među ljudima. Prema Mertonu, koji je takođe zastupnik ove teorije, kriminalno ponašanje nastaje usled „dysfunkcije kulturnih ciljeva i raspoloživih sredstava koji tim ciljevima služe u nekom društvu”³⁷.

Teorija diferencijalne asocijacije uzrok kriminaliteta nalazi u uzorima preuzetim iz devijantnih, tj. delinkventnih grupa i razlikuje individualno i grupno devijantno ponašanje. Kriminalno ponašanje se uči, dok pojedinci postaju zločinci ili zbog asociiranja kontakta sa kriminalnom sredinom ili zbog izolacije od nje.³⁸

Teorija potkultura i kontrakultura navodi da i kriminalne grupe imaju svoje vrednosti i stavove. Potkultura nastaje kao posledica društvene dezorganizacije, zbog čega nema „društvenog uticaja na ponašanje migranata i sirotinje u predgrađima, zbog čega se oni formiraju u posebne gangove sa specifičnom kulturom ponašanja”³⁹.

Kada dođe do sukoba vrednosti dveju kultura i sukoba unutar samih kultura govorimo o teoriji kulturnog konflikta. Sukobi između grupa nastaju uglavnom kao posledica velikih migracija. Torsten Selin smatra da „konflikt normi postoji kada se na specifičnu životnu situaciju u kojoj se neka osoba nalazi mogu primeniti manje ili više različita pravila ponašanja. Norme ponašanja jedne grupe kojoj pojedinac pripada mogu nalagati jedan odgovor na situaciju, dok norme druge grupe mogu nalagati sasvim suprotan odgovor”⁴⁰.

2. FEMINISTIČKE TEORIJE

Feminističke teorije su nastale kao kritika svih postojećih teorija, negirajući pri tom da je nasilje produkt društva i ističući da je reč o univerzalnoj pojavi i pojavi koja je usko povezana sa podređenim položajem žena u društvu i patrijarhatom kao tradicionalnim oblikom porodice koji podržava podređenost žene, autoritet muža, nejednakost i na izvestan način opravdava nasilje. Ove teorije, jedine su uticale na promenu zakonskih odredbi, uvođenje standarda i

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid*, 87.

³⁸ *Ibid*, 89.

³⁹ *Ibid*, 91.

⁴⁰ *Ibid*, 91–92.

protokola za postupanje u slučaju nasilja u porodici.⁴¹ Feminističke teorije nisu nastale samo kao rezultat teorijskih razmatranja mogućih uzroka nasilja, već se zasnivaju na konkretnim akcionim istraživanjima i iskustvima žrtava porodičnog nasilja.

Prema njima, poslednji pokušaj (način) da se obezbedi podređenost žene jeste nasilje koje se prema njima primenjuje. Teorija konflikta nasilje vidi kao sukob interesa, ali feministkinje kažu da ovde ne može biti reči o sukobu interesa između jednakih lica, već o borbi za moć između nejednakih, jer je žena upravo to – neravnopravna u vezi sa muškarcem. Ona živi u društvu u kome je „nasilje prihvatljiv, uobičajen, pa i poželjan oblik disciplinovanja neposlušnih članova porodice”, zbog čega na pojavu nasilja, pored patrijarhalnih odnosa utiču i „drugi društveni, posebno ekonomski faktori, kao i međugeneracijska transmisija nasilja”⁴².

Prilikom izučavanja nasilje između partnera definiše se kao „fizičko, seksualno i psihičko nasilje ili pretnje takvim aktima, uključujući tu i silovanje i silovanje u braku, što podrazumeva da ga može učiniti stalni ili povremeni partner, bivši partner, supružnik ili bivši supružnik, partner sa kojim postoji ili ne kohabitacija, partner istog ili različitog pola, odnosno da može biti učinjeno prema partneru u svim navedenim tipovima partnerskih odnosa”⁴³.

Nasilje u porodici, prema feminističkim teorijama, omogućeno je „diskriminacijom i nedostatkom društvene odgovornosti za nasilje nad onima koji nemaju moć, niti sposobnost da mu se odupru”⁴⁴.

Prema jednom istraživanju⁴⁵ koje je sprovedeno u Kanadi, Novom Zelandu, Velikoj Britaniji, SAD i Južnoj Koreji utvrđeno je da je 8% do 15% žena silovano u mladalačkom dobu, a ukoliko se u ovo računaju i pokušaji taj procenat je od 20% do 27%.

Nasilje u braku se prema vrsti napada može podeliti na lično i strukturalno. Lično nasilje obuhvata direktni fizički napad na telo žene, poput nanošenja telesnih povreda, ubistva, silovanja. Strukturalno nasilje zapravo je zasnovano na isticanju statusa manje vrednosti i nepoštovanju žene kao porodičnog i društvenog subjekta.⁴⁶

Deklaracija UN protiv nasilja nad ženama iz 1993. godine nasilje definiše kao svako delo nasilja utemeljeno na rodnoj/polnoj osnovi, koje rezultira, ili

⁴¹ Petrušić Nevena, Konstantinović-Vilić Slobodanka, 13.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Ignjatović Tanja, 13.

⁴⁴ Petrušić Nevena, Konstantinović-Vilić Slobodanka, 14.

⁴⁵ Pantelić, Nebojša: *Nasilje u porodici. Praktikum za postupanje policijskih službenika*, Beograd 2007, 21.

⁴⁶ Bošković, Milo: *Kriminologija*, Novi Sad 2012, 122.

bi moglo rezultirati u fizičkoj, seksualnoj ili psihičkoj povredi ili patnji žena, uključujući pretnje takvim delima, prisiljavanje ili oduzimanje slobode, bez obzira na to da li se to događa u javnom ili privatnom životu.

Pojam nasilja se, od strane feminističkih orijentacija, definiše mnogo šire, nego od strane kriminologa. Naime, dok kriminolozi pod nasiljem podrazumevaju upotrebu sile i pretnju silom i svaki drugi akt koji se doživljava kao namera da se druga osoba povredi, prema feminističkim definicijama nasilje se posmatra kroz dominaciju, zloupotrebu moći i prisilu, pa bi tako svaki disbalans moći u odnosima partnera predstavljao potencijalnu opasnost da se zloupotrebi moć, tj. da dođe do nasilja. Jer, onaj ko ima moć, isključivo je odgovoran za nasilničko ponašanje, budući da on odlučuje kako će se ponašati.⁴⁷

Kao uzroci nasilja u porodici navode se i društvena marginalizacija, nedostatak mogućnosti za zaposlenje, dominacija diskriminatornih društvenih praksi, nedostatak volje žrtava da traže odštetu putem sudskih organa vlasti, izostajanje pomoći od strane odgovornih institucija.⁴⁸

Kada govorimo o nasilju u porodici, činjenica je da kada je u pitanju učini-lac, uvek polazimo o toga da se radi o muškarcu i uglavnom je tako. Kada su u pitanju žrtve govorimo o ženama, deci i starima, kao tipičnim žrtvama nasilja u porodici. Oblici nasilja prema svim žrtvama ne moraju biti jednaki, kao ni uzroci zbog kojih se ono vrši. Deca, sama po sebi, jesu u odnosu zavisnosti prema svojim roditeljima, roditelji su u obavezi da brinu o deci, da se staraju o njima i njihovim potrebama, između njih postoji određen odnos poverenja. Nasiljem se taj odnos narušava, tačnije poverenje se zloupotrebljava. U ovom se slučaju ne radi o osobama koje su jednake, već o odnosu podređenosti i zavisnosti i zloupotrebi takvog odnosa. Slična je situacija i sa starim osobama.

Nasilje nad ženama posmatra se u drugačijem kontekstu. Mušarac i žena formalno su jednaki, oni stupaju u brak kao ravnopravni članovi, kao formirane osobe, sposobne da svaka brine o sebi i svojim potrebama, ali koje su odlučile da žive u zajednici i zasnjuu porodicu. Ta zajednica bi trebalo da se zasniva na jednakosti i ravnopravnosti u odlučivanju, što formalno i jeste tako. Međutim, posmatrajući društvo i nejednake mogućnosti muškaraca i žena, pre svega u profesionalnom smislu, brojne predrasude o ženama, nesporno je da se u ovom slučaju nasilje nad ženama posmatra kao zloupotreba moći od strane muškara-ca kojima je društvo tu moć i dalo.

⁴⁷ Ignjatović Tanja, 21.

⁴⁸ Prevazilaženje rodni stereotipa u osnovnom obrazovanju, Crna Gora 2004, http://civilnodrustvo.ba/files/docs/biblioteka/knjige/Prevazilazjenje_rodnih_stereotipa_u_obrazovanju.pdf 20.07.2014.

3. ZAKLJUČAK

Na osnovu navedenog čini se da ne postoji deo ličnosti ili deo društva, koji nije proučavan, kako bi se utvrdio uzrok nasilničkog ponašanja. Ako je tako, postavlja se pitanje, zašto i dalje ima nasilja u društvu. Činjenica je da etiologija pokušava da odgovori na pitanje uzroka nasilničkog ponašanja, ali je isto tako činjenica i da se uzroci često otkrivaju i pronalaze onda kada je nasilje izvršeno. Ukoliko se, primera radi, desi nasilje u porodici, konkretna porodica biće predmet izučavanja i analiziranja tek kada je nasilje izvršeno. Pre toga, ona je porodica kao i sve druge, porodica koja na prvi pogled nema nikakvih problema, ni predispozicija da dovede do kriminalnog ponašanja. I verovatno je tu i osnovni problem. Društvo počinje da se bavi nekim problemom tek kada neko „strada” i kada taj problem dobije velike razmere. S druge strane, da bi se rešio problem nasilja u društvu, nije ni približno dovoljno delovanje samo jedne institucije, već je potrebno uključivanje svih struktura društva, kao i državnih institucija u cilju eliminacije nasilja. Jer, pojedinačno delovanje može samo da pomogne rešenju nekog problema, ali ne i da ga u potpunosti samostalno reši.

LITERATURA

- Bošković, Milo, (2012): *Kriminologija*, Novi Sad
- Bošković, Milo, (1995): *Kriminologija i socijalna patologija*, Novi Sad
- Ignjatović, Tanja, (2011): *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: model koordiniranog odgovora zajednice*, Novi Sad
- Jašarević, Aida, (2009): *Fenomen agresivnosti – psihološka i religijska shvatanja*, Zenica
- Mladenović-Kupčević, Rajka, (1982): *Kriminologija*, Sarajevo
- Pantelić, Nebojša, (2007): *Nasilje u porodici – Praktikum za postupanje policijskih službenika*, Beograd
- Petrušić, Nevena, Konstantinović-Vilić, Slobodanka, (2010): *Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravosudnoj praksi Srbije*, Beograd
- Pinatel, Žan, (1964): *Kriminologija*, Sarajevo
- Šeparović, Zvonimir, (1987): *Kriminologija i socijalna patologija*, Zagreb-Beograd
- Prevazilaženje rodnih stereotipa u osnovnom obrazovanju, Ženska akcija, Crna Gora, 2004. godina http://civilnodrustvo.ba/files/docs/biblioteka/knjige/Prevazilazenje_rodnih_stereotipa_u_obrazovanju.pdf

ETIOLOGY OF VIOLENT BEHAVIOR

Danijela Tošić
Bachelor of Laws
Preschool „Lane“ Doljevac

Summary

This work analyses some of the most important theories of causes of violent behavior. Although the factor theory emerged first, we will see in introduction of this work which disadvantages caused its rejection and acceptance of multifactor theory, which is widely accepted today. Further, the most important, biological, psychiatric and psychological theories will be presented and various trends that emerged with the aim of providing answers to the question of the causes of violent behavior. Sociological theory, which claims that the cause of violence is in the society and not in the individual, will be also reviewed in this work. And last but not the least important there are feminist theories that have emerged in recent times.

We cannot claim that there is one, universal theory, which gives a complete answer to the question of the causes of violent behavior. But every theory, with its aspects, tries to explain the causes of violence and makes a contribution to solving this problem.

Keywords: etiology, biological theories, Freud, psychological theories, sociological theories

Љуба Слијейчевић,
Правосудна академија

**ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ
У ДОМАЋИМ И МЕЂУНАРОДНИМ ПРОПИСИМА
– С ОСВРТОМ НА ИНТЕРНЕТ^{4*}**

УВОД

Приватан живот представља приватну сферу, право човека да живи на начин на који жели те да при том буде заштићен од јавности, с тим што до извесне мере обухвата и право на успостављање и неговање односа са другим људима ради развијања и задовољавања сопствене личности. Право на приватност има апсолутни значај и делује „*erga omnes*” – према свима – вертикалан однос има према државним органима, а хоризонталан однос према трећим лицима. Само по себи, има само важност деловати према свима, али није неограничено. Дакле, постављање граница – било хоризонталних према осталим појединцима и трећим особама, било вертикално према државним органима, јесте заштита приватности. Када говоримо о приватности особе, као темељном људском праву, приватност се првенствено дели на: просторну приватност, информацијску приватност и комуникацијску приватност.

Просторна приватност односи се на дом и други простор у којем особа води живот засебно од других. Надаље, сваком грађанину се јамчи поштовање и правна заштита његова приватног и породичног живота, достојанства, угледа и части. Просторна приватност представља, физичку

* Рад примљен 6. 5. 2015. године.

домену појединца која није ништа мање важна од информацијске и комуникацијске приватности јер уједињене заједно омогућавају појединцу услове за раст и развој властите личности. Право на приватност, као основно људско право, има посебан значај у корпусу људских права. То се види по томе што сви инструменти за заштиту људских права, како међународни тако и регионални и државни, засебним одредбама регулишу питање заштите права на приватност.

МЕЂУНАРОДНИ ПРОПИСИ КОЈИ ШТИТЕ ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ

Универзална декларација о људским правима

Члан 12. Универзалне декларације прописује да „нико не сме бити изложен произвољном мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити нападима на част или углед. Свако има право на заштиту закона против оваквог мешања или напада”.

Међународни пакт о грађанским и политичким правима

Члан 17. Пакта прописује да „нико не може бити предмет самовољних или незаконитих мешања у његов приватни живот, његову породицу, у његов стан или његову преписку, нити незаконитих повреда нанесених његовој части или његовом угледу”, док члан 23. штити породицу и право на склапање брака и оснивање породице, а члан 24. уређује права и заштиту деце и малолетника.

Европска конвенција о људским правима

У ЕКЉП право на приватност представља збирни назив за заштиту неколико на први поглед разнородних права, и то права на поштовање приватног живота, породичног живота, неповредивости дома и преписке, као и части и угледа појединца (члан 8. ЕКЉП).

Конвенција о правима детета Уједињених нација

Конвенција о правима детета Уједињених нација у члану 16. каже да „ниједно дете неће бити изложено произвољном или незаконитом мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити незаконитим нападима на његову част и углед”.

ПОВЕЉА О ОСНОВНИМ ПРАВИМА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Повеља о основним правима у Европској унији, у члану 7, наводи: „Свако има право да се поштује његов односно њен приватни и породични живот, дом и комуницирање.”

Током 1997. године усвојена Директива Европског парламента и Савета о обради података о личности и заштита приватности у телекомуникационом сектору” (Directive 97/66/EC)⁹. Ипак, кључна директива која је у потпуности посвећена заштити приватности у домену електронских комуникација је такозвана Директива о е-приватности или под пуним називом Директива Европског парламента и Савета о обради података о личности и заштити приватности у сектору електронских комуникација, која је усвојена 2002. године (Directive 2002/58/EC)¹⁰.

Ова директива директно представља допуну директиве из 1995. године и настала је са циљем да је допуни у делу који није био покривен првобитним решењима а пре свега у области електронских комуникација.

Комитет УН за људска права одобрио је Резолуцију о праву приватности на интернет 2013. године. УН Комитет за људска права једногласно је одобрио Резолуцију о праву на приватност против незаконитог надзора. Изгласана под покровитељством Немачке и Бразила и ова резолуција представља први документ који успоставља заштиту људских права у дигиталном свету.

ПРАВО НА ПОШТОВАЊЕ ПРИВАТНОГ ЖИВОТА ПРЕМА ЕКЉП

ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА О ЗАШТИТИ ЉУДСКИХ ПРАВА

Члан 8.

„1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке.

2. Јавне власти неће се мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. ”

Приватан живот представља приватну сферу, право човека да живи како жели, заштићен од јавности, а до извесне мере обухвата и право на

успостављање и неговање односа са другим људским бићима, нарочито у емоционалној сфери, ради развијања и задовољавања сопствене личности.

У ЕКЉП право на приватност представља збирни назив за заштиту неколико на први поглед разнородних права, и то права на поштовање приватног живота, породичног живота, неповредивости дома и преписке, као и части и угледа појединца (члан 8. ЕКЉП). У скоро свим међународним инструментима заштита ових права се и регулише и сва су везана за строго приватну сферу живота.

Иако ЕКЉП у члану 8. не говори изричито о заштити части и угледа, него само о праву на поштовање приватног и породичног живота, дома и преписке, једном резолуцијом Парламентарне скупштине Савета Европе се утврђује да се право на приватност састоји како у праву да свако живи свој живот, с минимумом мешања (државних власти), тако и у заштити породичног живота и дома, психичког и моралног интегритета, и части и угледа. Набрајање права која спадају у оквир права на приватност није могуће, како због природне повезаности овог права са другим индивидуалним и политичким правима, тако и зато што научно-технолошки развој условљава потребу за заштитом нових права. Развој науке и технике створио је неслућене могућности нових напада на духовни и морални интегритет човека. Развој науке и технике, компјутеризована обрада података, генетски инжењеринг, могућност промене пола итд. ставили су чак и најдемократскије државе у озбиљно искушење да посегну у нешто тако свето као што је човекова личност и особеност. Зато међународни инструменти штите те најинтимније сфере човека које се односе на персоналност, име, приватност, част и углед људског бића.

Право на приватност, загарантовано чланом 8. Европске конвенције о људским правима, омогућава једној особи не само да буде заштићена од ометања од стране власти већ и од ометања од стране других појединаца и институција, укључујући и средства масовних комуникација. Израз „поштовање” покрива заштиту појединца од самовољног мешања јавних власти у његову приватност, али и обавезује државу да активно учествује у обезбеђивању овог права. Други став члана 8 наводи и околности под којима се јавни органи могу оправдано мешати у права која одређује први став члана 8 оправданим ограничењем појединца у уживању права из члана 8, од стране државе. Сматраће се само мешање које је у складу са законом и које је неопходно у демократском друштву, у циљу остварења једног или више легитимних циљева наведених у члану 8. став 2.

Европски суд за људска права на исти начин третира право на приватност из члана 8. ЕКЉП. То је најшире могуће тумачење права на поштовање приватности које омогућава да се свако право подведе под право

приватности, слободу одлучивања о сопственом животу. Европски суд за људска права се у одлучивању ослања на већ донете пресуде, али у складу са начелом да је ЕКЉП „жив инструмент”. То значи да ЕСЉП може другачије да одлучи у неком случају или да пружи заштиту у одређеним случајевима у којима то до тада није чинио.

Имајући у виду напред наведено видимо да су људска права, као и право на приватност у свој његовој комплексности, обрађени у ЕКЉП са посебном пажњом. Засебним чланом је речено шта подразумева право на приватност, као и када и која ограничења тог права су дозвољена. Мада је, у ствари, тешко прецизно дефинисати право на приватност, оно спада у групу оних права која су мање разумљива, као нпр. право на фер и правично суђење или слобода изражавања. Не зна се тачно где су границе права на приватност, што пружа могућност да се свако људско право подведе под право на приватност. Ако се упореде дефиниције заштите приватности из наведених инструмената може се рећи да сви они овом питању придају подједнак значај. То се види по томе што на скоро идентичан начин предвиђају заштиту права на приватност. У скоро свим међународним инструментима заштита овог права се регулише и односи се на строго приватну сферу живота – право на поштовање приватног живота, породичног живота, неповредивости дома и преписке, као и части и угледа појединца. Право на приватност је неодвојиво од других људских права и не може се посматрати издвојено. Свако из корпуса људских права даје нам слободу да одлучујемо о неком аспекту свог живота, одлучујемо нешто о себи.

Циљ ових прописа је да пруже заштиту када дође до повреде људских права од стране државе, ускраћивањем неког од права која појединцу припадају по природи ствари, као и од стране правног или физичког лица или групе. Пре тога циљ је да се успостави и даље развије свест о људским правима, да се створе услови који ће обезбедити да се људска права поштују. Уређивањем људских права и стварањем каталога изграђује се свест и код ауторитета власти и код појединаца.

Посматрајући историјске околности видимо да је до наглог развоја дошло баш у тренутку када су људска права била у највећој мери угрожена и погажена, а то је по завршетку Другог светског рата.

Да су оба ова циља подједнако важна види се по томе што су прво настали инструменти којима су успостављени општи циљеви и начела, као и заједнички стандарди које треба да постигну сви народи и нације, као и појединци и остали субјекти друштва, у поштовању људских права и слобода. После су уследили инструменти са набрајањем и описивањем појединих права и слобода, као и услова под којима се та права и слободе могу ограничити.

Стандарди обезбеђени одредбама ЕКЈП могу се примењивати широм Европе, али домаћи субјекти одлучивања су ти који морају обезбедити остваривање тих права у националном правном поретку и пракси.

„Право на поштовање приватног живота ограничава се у мери у којој појединац сам доведе свој приватни живот у додир са јавним животом или у тесну везу са другим заштићеним интересима. Тиме је одређен и обим приватног живота” – предмет ЕСЈП *Van Oosterwijk* *прошле Белџије*, 1980.

„Право на приватност, загарантовано чланом 8. Европске конвенције о људским правима, омогућава једној особи не само да буде заштићена од ометања од стране власти већ и од ометања од стране других појединаца и институција, укључујући и средства масовних комуникација Став Скупштине Савета Европе одржане 26. јуна 1998. године; доступно на интернет адреси: http://www.coe.ba/pdf/Media_Res_1165_1998_APCE_local_lg.pdf”

ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ И ПРАВО РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Појам права на приватност није дефинисан у Уставу Републике Србије, али Устав у неколико чланова гарантује права која проистичу из права на приватност, које обухвата, између осталог, и право на неповредивост стана и право на тајност писама и поштиљки и заштиту података о личности. Члан 42. Устава који уређује област заштите података о личности, затим, чланом 25. Устава штити физички и психички интегритет, чланом 40. се штити неповредивост стана, а чланом 41. се штити тајност писама и других средстава комуницирања. Члан 19. Устава наводи да јемства људских права у Уставу служе „очувању људског достојанства...”, што значи да штити част и углед као основне вредности заштићене међународним инструментима. Сва та права заједно, према дефиницијама у међународноправним инструментима, чине право на приватност.

Питања породичног права уређена су и одредбама Породичног закона. У члану 2. Закона стоји да „породица ужива посебну заштиту државе; свако има право на поштовање свог породичног живота”. Последњих година у Србији почиње да се посвећује пажња правима и заштити појединих категорија лица, слободи штампе односно медијског права, заштити од дискриминације, заштити животне средине, заштити потрошача. Законско регулисање ових питања је тек започело. Донети су закони о заштити од дискриминације, о заштити потрошача, у сфери медијског законодавства чак четири закона су донета (закон о јавном информисању, о радиодифузији, о рекламирању и слободном приступу информацијама од јавног значаја).

Закон о заштити података о личности има нарочити значај пошто су права приватности све више угрожена са развојем информационих техника и преносом порука телекомуникационим мрежама. Република Србија је усвојила нови Закон о заштити података о личности (ЗЗПЛ, Закон) 23. октобра 2008. године (*Службени лист РС*, бр. 98/2008 др. закон, 68/2012 – одлука УС и 107/2012)). Законом о заштити података о личности уређују се услови за прикупљање и обраду података о личности, права лица и заштита права лица чији се подаци прикупљају и обрађују, ограничења заштите података о личности, поступак пред надлежним органом за заштиту података о личности, обезбеђење података, евиденција, изношење података из Републике Србије и надзор над извршавањем овог закона. Заштита података о личности обезбеђује се сваком физичком лицу, без обзира на држављанство и пребивалиште, расу, године живота, пол, језик, вероисповест, политичко и друго уверење, националну припадност, социјално порекло и статус, имовинско стање, рођење, образовање, друштвени положај или друга лична својства.

Србија је потписала и ратификовала Закон о потврђивању конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података (*Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 1/92, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 11/2005 др. закон и *Службени лист РС – Међународни уговори*, бр. 98/2008 др. закон и 12/2010), тј. Конвенцију Савета Европе број 108. као и Додатне Протоколе уз Конвенцију 108.

Може се рећи да је Република Србија прихватила највише међународне стандарде у области људских права који се односе на право приватности. Потписала је и ратификовала скоро све водеће међународне и регионалне уговоре и протоколе у области људских и мањинских права, међународног хуманитарног права и права избеглица. Такође је прихватила обавезу да подлеже свим процедурама за жалбе из инструмената Уједињених нација о људским правима које је ратификовала.

ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ И ИНТЕРНЕТ

Интернет је најбрже растуће и највеће оруђе за масовну комуникацију које може бити употребљено за дистрибуцију највећег броја информација било где у свету по минималној цени. Док развијене земље расправљају о дилеми око контроле садржаја на Интернету у вези са заштитом права деце насупрот потребе да се заштити слобода изражавања, остатак света се бори да добије приступ самом Интернету.

Интернет је глобална кибернетска информациона мрежа у којој учествују многи субјекти као корисници различитих информација. Подаци који се налазе у кибернетском простору могу бити угрожени од стране разних појединаца или правних лица, институција али и државних органа. Све више зависимо од информационих и комуникационих технологија (ИЦТ). Све више личних и осетљивих података преносимо на личне комуникационе уређаје или их чувамо на њима. Питање приватности на Интернету је постало још битније појавом социјалних мрежа. Социјалне мреже су веб-странице које омогућују корисницима повезивање с другим корисницима. Омогућују стварање нових познанстава с људима сличних интереса, али и очување већ постојећих контаката. Социјалне мреже су постале значајне у последњих десетак година када их је почео све чешће користити велики број корисника. Интернет даје свакоме могућност да има свој веб-сајт, једнаку могућност на објављивање текста, свако може емитовати своју информацију, став или мишљење широм света, без потребе да претходно иде до издавача неког часописа и слично. С друге стране, многе владе реагују на информације са Интернета тако што контролишу и веб-сајт и оне који приступају Интернету. Развојем електронске комуникације отворен је читав низ питања, а пре свега питање заштите права грађанина на приватност, односно права на неповредивост интегритета његове личности, тиме што се штите одређени подаци који се тичу његове личности. То је имало за последицу да се уочи „право на приватност”, као једно од основних људских права и да се правници почну бавити правном заштитом података о личности. Питање заштите података о личности – личних података, сложено је питање, између осталог и због тешкоћа у вези са уобличавањем једне прецизне правне дефиниције приватности.

Карактеристике и садржај права на приватност су: приватност је једно од основних људских права, право на приватност обезбеђује интегритет и дигнитет личности, оно чува тајност и слободу приватног живота и то је апсолутно право. Право приватности штити три врсте интереса:

- а) човекове интересе аутономије одлучивања у интимним и личним стварима;
- б) интерес појединца да се заштити од откривања личних околности;
- в) интерес појединца да се обезбеди од неосноване присмотре од стране власти.

Проблематика е-приватности најчешће се веже уз електроничку пошту и заштиту личних података који се прикупљају путем мрежних страница. Често пута, претражујући Интернет, нисмо ни свесни колико информација остављамо о себи као особи. Сам сплет „историје” на претраживачу који користимо, говори о нама више него што можемо и претпоставити. Уколико дан започињемо отварањем странице са вестима,

лако се могу проучити наши лични интереси преко рубрика које посећујемо, анкета на које одговарамо и повезница које следимо. Лични подаци у овом се случају прикупљају путем технологије која омогућава сазнање о типу, електроничком називу корисника, типу рачунара корисника, улазној мрежној страници па чак и програмском пакету претраживача који појединац користи. Такав поступак језиком информатичких стручњака назива се профилирање или тзв. ископавање. У сваком случају, једини могући начин заштите и што мањег задирања у приватност јесте минимално давање података који се могу директно повезати уз особу – на пример, увек испуњавањем само нужних података, а не давањем комплетног приказа властите личности.

Опасности за приватност које доносе информационе технологије састоје се у стварању дигиталних информационих досијеа о грађанима који се могу злоупотребити (нпр. „крађа идентитета“) и стварању огромног тржишта личних података. Информациона технологија може се искористити за стварање комплексних досијеа о грађанима, не само од стране државних институција, радозналих хакера или злонамерних криминалаца, већ и за потребе приватног сектора који се њима све чешће користи у комерцијалне сврхе. „Приватност је право да заштитимо себе од утицаја спољнег света. То је мера којом се користимо ради успостављања ограничења на захтеве организације и људи. Појам права приватности проширио се на многе сфере и ситуације које могу представљати извор дискриминације на радном месту као и на све друштвене односе. Напуштајући схватање просте заштите човекове интима, право на приватност схваћено је као заштита права на слободан избор, без условљавања или дискриминације које одређује слика коју су други о нама створили.

Тражење приступа заснованог на људским правима такође је довело до развоја широког спектра декларација, принципа и повеља о правима на интернету. Она су углавном развијена унутар међународних организација или коалиција више заинтересованих страна, као покушај развијања оквира заснованих на људским правима који би се применили и на слободу изражавања на интернету. Садржај тих докумената веома је разноврстан, од разматрања основних принципа као у бразилским Начелима владавине и кориштења интернета из 2009. године, Начела глобалне мрежне иницијативе из 2008. године, или Начела владавине интернетом Савета Европе из 2011. године, па све до обимнијих докумената који циљају ка разради и примени права као што је Повеља о правима на интернету Асоцијације за прогресивне комуникације (АПЦ) из 2006. године, или Повеља о људским правима и начелима на интернету из 2010. године.

Заједничко свим овим документима је позивање на међународно право о људским правима, највише на Универзалну декларацију о људским

правима из 1948. године. Даље, најчешће су развијени од широког спектра заинтересованих актера различитог институционалног порекла, укључујући грађанско друштво, приватни сектор, академску и техничку заједницу. Један од најинтересантнијих примера такве сарадње јесте Повеља о људским правима и начелима на интернету, коју је развила Динамичка коалиција за права и начела на интернету (Internet Rights and Principles Dynamic Coallition) Форума за владавину интернетом (Internet Governance Forum). Како бисмо добили представу о разноликости субјеката укључених у процес писања Повеље, треба знати да је Управни одбор Коалиције састављен од чланова академске заједнице из Јапана, Бразила, Велике Британије и САД-а, представника грађанског друштва из Индије, САД-а и Бразила, актера из приватног сектора Немачке, САД-а и Велике Британије, представника Савета Европе и Унескоа, и једног шведског дипломате.

У основи свих ових докумената стоји уверење да су људска права релевантни оквир за промоцију права појединаца на интернету. Из тога следи да успех или пропаст тог приступа зависи од признавања „интернетских људских права” унутар шире заједнице људских права и међународног права о људским правима.

ЗАКЉУЧАК

Заштита приватности корисника и безбедност информационих и комуникационих технологија нису искључиво проблем загарантованих права и слобода човека, већ представљају озбиљно друштвено-економско, политичко и безбедносно питање за сваку земљу. Такође је јасно да заштита приватности корисника и безбедност електронских комуникационих мрежа и услуга нису искључиво проблем технологије већ отварају и друга комплексна питања, као што су законски и регулаторни оквир, модел и имплементација управљања (од националног до микро нивоа). Решавање питања приватности и безбедности у електронским комуникацијама захтева свеобухватан приступ, укључивање широког круга заинтересованих и усаглашавање многих, често различитих потреба и интереса. Европска унија и земље чланице, као уосталом и све западне демократије које теже увођењу информационог друштва као следећег степена развоја цивилизације, велику пажњу посвећују овим питањима.

ЛИТЕРАТУРА

www.poverenik.rs

Берг де Хјуго, *Испраживачко новинарство*, Клио, Београд, 2007.

Гасми, Гордана, *Право и основи права Европске Уније Београд*, 2010.

Дракулић, Мирјана; Дракулић, Ратимир: *Европска перспектива резултата Интернет услуга: изазов традиционалном европском праву. Телекомуникације – стручно-научни часопис републичке агенције за електронске комуникације*, бр. 6. од 23. 11. 2010.

Дропулић, Јулијано, *Право на приватни живот и друштвени интелектуалитет*, Визура, Загреб, 2002.

Европска конвенција о људским правима, члан 8.

Јовановић С., Дракулић М. и Дракулић Р., *Приватно – јавно. Сумрак приватности у ери друштвених мрежа*, Научно-стручни скуп психолога Србије – Сабор психолога, Копаоник.

**SA SEDNICE UPRAVNOG ODBORA
održane 22. 01. 2015. godine**

1. BLAGOJEV BRANKA, diplomirani pravnik, rođena 07. 11. 1986. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Petra Drapšina 48.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika BLAGOJEV BRANKA, advokatski pripravnik kod Gucunja Milana, advokata u Novom Sadu, sa danom 21. 01. 2016. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

2. VREĆA IGOR, diplomirani pravnik, rođen 16. 02. 1989. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Ignjata Pavlasa 2–4.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika VREĆA IGOR, advokatski pripravnik kod Lakićević Šili Jelene, advokata u Novom Sadu, sa danom 21. 01. 2016. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

3. STREHOVSKI JANKO, diplomirani pravnik, rođen 03. 08. 1988. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Danila Kiša 15, stan 14.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika STREHOVSKI JANKO, advokatski pripravnik kod Madić Olivera, advokata u Novom Sadu, sa danom 21. 01. 2016. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

4. MILJUŠ SLAVIŠA, diplomirani pravnik, rođen 05. 11. 1985. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Indiji, Kralja Petra Prvog 10.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika MILJUŠ SLAVIŠA, advokatski pripravnik kod Jasika mr Nikole, advokata u Indiji, sa danom 21. 01. 2016. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

5. ĐURĐEVIĆ SRĐAN, diplomirani pravnik, rođen 29. 03. 1988. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Žitištu, Pupinova 4.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika ĐURĐEVIĆ SRĐAN, advokatski pripravnik kod Karadarević Sanje, advokata u Novom Sadu, sa danom 21. 01. 2016. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

6. VUČENIĆ JELENA, diplomirani pravnik, rođena 23. 01. 1987. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Maksima Gorkog 50.

7. DORIĆ MILINA, diplomirani pravnik, rođena 31. 07. 1988. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Bulevar Slobodana Jovanovića 35.

8. BARIŠIĆ MARIJA, diplomirani pravnik, rođena 24. 04. 1986. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Petra Drapšina 56.

9. MOMIROSKA TATJANA, diplomirani pravnik, rođena 22. 08. 1978. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Bulevar Mihajla Pupina 26.

10. BUIŠA MARKO, diplomirani pravnik, rođen 17. 07. 1986. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Železnička 46, lokal 3.

11. JOVANOVIĆ KATARINA, diplomirani pravnik, rođena 16. 05. 1988. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Sremskoj Mitrovici, Arsenija Čarnojevića 10.

12. MUDRENIĆ DIMITRIJE, diplomirani pravnik, rođen 29. 08. 1987. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Rumi, Glavna 176/I, lokal 33.

13. MARIČIĆ MIODRAG, diplomirani pravnik, rođen 06. 12. 1983. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Rumi, JNA 148.

14. ZARIJA ALEKSANDAR, diplomirani pravnik, rođen 02. 02. 1988. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Pančevu, Žarka Zrenjanina 24.

15. ŽIVKOVIĆ NENAD, diplomirani pravnik, rođen 09. 02. 1981. godine UPISUJE SE 22. 01. 2016. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Pančevu, Petra Kočića 13.

16. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine LAKIĆEVIĆ VUKSAN, advokat u Novom Sadu sa danom 31. 12. 2015. godine, na lični zahtev.

– Lakićević Šili Jelena, advokat u Novom Sadu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

17. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine GOVEDARICA SLOBODAN, advokat u Novom Sadu sa danom 31. 12. 2015. godine, na lični zahtev.

– Trifković Nenad, advokat u Petrovaradinu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

18. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine GRUJIĆ SANJA, advokat u Novom Sadu sa danom 31. 12. 2015. godine, na lični zahtev.

– Vorgić Aleksandar, advokat u Novom Sadu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

19. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine BORDOŠKI KAČANSKI JELISAVETA, advokat u Novom Sadu sa danom 01. 01. 2016. godine, radi penzionisanja.

– Imenovana zadržava članstvo u Posmrtnom fondu Advokatske komore Vojvodine.

– Kačanski Boško, advokat u Novom Sadu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

20. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine ČEGAR DUŠAN, advokat u Bačkoj Palanci sa danom 15. 12. 2015. godine, usled smrti.

– Čegar Miloš, advokat u Bačkoj Palanci, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

21. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine KNEŽEVIĆ TIHOMIR, advokat u Vršcu sa danom 31. 12. 2015. godine, zbog zasnivanja radnog odnosa.

– Đurđević Ilija, advokat u Vršcu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

22. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine SIMIĆ SLAVENKO, advokat u Beloj Crkvi sa danom 31. 12. 2015. godine, zbog penzionisanja.

– Imenovani zadržava članstvo u Posmrtnom fondu Advokatske komore Vojvodine.

– Simić Dragan, advokat u Beloj Crkvi, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

23. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine MIKAŠINOVIĆ DARKO, advokat u Novom Sadu sa danom 20. 01. 2016. godine, na lični zahtev.

– Imenovani zadržava članstvo u Posmrtnom fondu Advokatske komore Vojvodine.

– Milaš Milica, advokat u Novom Sadu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

24. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine MILEKIĆ MICA, advokat u Čelarevu sa danom 31. 12. 2015. godine, na lični zahtev.

– Imenovana zadržava članstvo u Posmrtnom fondu Advokatske komore Vojvodine.

– Kostrešević Vladenka, advokat u Kovilju, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

25. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine NIKOLIĆ BOŠKOVIĆ TIJANA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Kupres Slađane, advokata u Novom Sadu, sa danom 15. 12. 2015. godine.

26. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine MIČIĆ LJILJANA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Mihajlović Mirjane, advokata u Novom Sadu, sa danom 29. 11. 2015. godine.

27. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine MAŠIĆ MILICA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Slavković Nemanje, advokata u Novom Sadu, sa danom 31. 12. 2015. godine.

28. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine KOMLENOVIĆ NINA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Gojković Aleksandre, advokata u Novom Sadu, sa danom 01. 01. 2016. godine.

29. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine RATNIK KAROLINA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Aleksić dr Nemanje, advokata u Novom Sadu, sa danom 31. 12. 2015. godine.

30. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine POLJAK MIRJANA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Mihajlović Mirjane, advokata u Novom Sadu, sa danom 31. 12. 2015. godine.

31. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine VESIĆ ALEKSANDRA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Karanović Milice, advokata u Novom Sadu, sa danom 10. 01. 2016. godine.

32. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine KRSTONOŠIĆ TAMARA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Živkov Dimitrija, advokata u Kikindi, sa danom 21. 12. 2015. godine.

33. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine MIOK DARKO, advokatski pripravnik u Vršcu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Knežević Tihomira, advokata u Vršcu, sa danom 31. 12. 2015. godine.

34. UZIMA SE NA ZNANJE da PAJOVIĆ LJILJAK ITANI, advokatu u Novom Sadu, privremeno prestaje pravo na obavljanje advokature zbog porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta, od 19. 12. 2015. godine do 17. 12. 2016. godine.

– Pajović Kutuzov Tijana, advokat u Novom Sadu, određuje se za privremenog zamenika.

35. UZIMA SE NA ZNANJE da JEVTIĆ MARIJI, advokatu u Novom Sadu, privremeno prestaje pravo na obavljanje advokature zbog bolovanja, počev od 14. 12. 2015. godine.

– Jevtić Bojan, advokat u Novom Sadu, određuje se za privremenog zamenika.

36. UZIMA SE NA ZNANJE da TOJIĆ SREtenović VERICI, advokatu u Sremskoj Mitrovici, privremeno prestaje pravo na obavljanje advokature zbog porodijskog odsustva, počev od 12. 12. 2015. godine.

– Sretenović Slavica, advokat u Sremskoj Mitrovici, određuje se za privremenog zamenika.

37. UZIMA SE NA ZNANJE da PROKIĆ MIRJANI, advokatu u Sremskoj Mitrovici, privremeno prestaje pravo na obavljanje advokature zbog porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta, od 01. 01. 2016. godine do 31. 12. 2016. godine.

– Gogić Aleksandra, advokat u Sremskoj Mitrovici, određuje se za privremenog zamenika.

38. UZIMA SE NA ZNANJE da DUDIĆ MARIJANI, advokatu u Pančevu, privremeno prestaje pravo na obavljanje advokature zbog porodijskog odsustva počev od 02. 01. 2016. godine.

– Manić mr Branislav, advokat u Pančevu, određuje se za privremenog zamenika.

39. UZIMA SE NA ZNANJE da HODŽIĆ ILIJANI, advokatskom pripravniku u Bačkoj Topoli, privremeno prestaje pravo na obavljanje pripravničke vežbe zbog porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta, od 01. 01. 2016. godine do 30. 12. 2016. godine.

40. UZIMA SE NA ZNANJE da je TOMIN JELENA, advokat u Žablju, nastavila sa radom dana 19. 12. 2015. godine, nakon što joj je privremeno bilo prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta.

– Romić Ivana, advokat u Bečeju, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

41. UZIMA SE NA ZNANJE da je BOŽIĆ MAJDA, advokat u Bačkoj Topoli, nastavila sa radom dana 15. 01. 2016. godine, nakon što joj je privremeno bilo prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta.

– Hodžić Ahmet, advokat u Bačkoj Topoli, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

42. UZIMA SE NA ZNANJE da je Tojić Verica, advokat u Sremskoj Mitrovici, promenila prezime, koje sada glasi Tojić Sretenović.

43. UZIMA SE NA ZNANJE da je Bajović Savica, advokatski pripravnik u Novom Sadu, promenila prezime koje sada glasi Jovanović.

44. UZIMA SE NA ZNANJE da je Dalčeković Ilijana, advokatski pripravnik u Bačkoj Topoli, promenila prezime koje sada glasi Hodžić.

45. UZIMA SE NA ZNANJE da je PAJOVIĆ MILAN, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinuo advokatsko-pripravničku vežbu kod Stajić Branislave, advokata u Novom Sadu dana 11. 12. 2015. godine, te da istu nastavlja kod Petrović Dragoslava, advokata u Novom Sadu, dana 12. 12. 2015. godine.

46. UZIMA SE NA ZNANJE da je STOJAČIĆ STEFAN, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinuo advokatsko-pripravničku vežbu kod Lakićević Vuksana, advokata u Novom Sadu dana 31. 12. 2015. godine, te da istu nastavlja kod Lakićević Šili Jelene, advokata u Novom Sadu, dana 01. 01. 2016. godine.

47. UZIMA SE NA ZNANJE da je VREČA IGOR, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinuo advokatsko-pripravničku vežbu kod Lakićević Vuksana, advokata u Novom Sadu dana 31. 12. 2015. godine, te da istu nastavlja kod Lakićević Šili Jelene, advokata u Novom Sadu, dana 01. 01. 2016. godine.

48. Uzima se na znanje da je GAČEŠA MARTA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinuo advokatsko-pripravničku vežbu kod Suvačar Sande, advokata u Novom Sadu dana 31. 12. 2015. godine, te da istu nastavlja kod Horovic Vavić Aleksandre, advokata u Novom Sadu, dana 01. 01. 2016. godine.

49. UZIMA SE NA ZNANJE da je AŠČERIĆ SLAVICA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinula advokatsko-pripravničku vežbu kod Karadarević Gorana, advokata u Novom Sadu dana 05. 01. 2016. godine, te da istu nastavlja kod Mudrinić Maje, advokata u Novom Sadu, dana 06. 01. 2016. godine.

50. UZIMA SE NA ZNANJE da je ANDRIĆ ALEKSANDAR, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinuo advokatsko-pripravničku vežbu kod Mikašinović Darka, advokata u Novom Sadu dana 20. 01. 2016. godine, te da istu nastavlja kod Milaš Milice, advokata u Novom Sadu, dana 21. 01. 2016. godine.

51. UZIMA SE NA ZNANJE da su Vesić Malina i Josić Zdravko, advokati u Novom Sadu, pristupili Zajedničkoj advokatskoj kancelariji „Aleksić sa saradnicima”, sa sedištem u Novom Sadu, Grčkoškolska 1, počev od 21. 12. 2015. godine.

52. UZIMA SE NA ZNANJE da je JASIKA mr NIKOLA, advokat u Staroj Pazovi, preselio sedište advokatske kancelarije u Indiju, Kralja Petra Prvog 10, počev od 01. 01. 2016. godine.

53. UZIMA SE NA ZNANJE da je NOVAK PETAR, advokat u Gospodincima, preselio sedište advokatske kancelarije u Temerin, Novosadska 383, počev od 01. 01. 2016. godine.

54. UZIMA SE NA ZNANJE da je ČUBRILO MIODRAG, advokat u Novom Sadu, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Radnička 19, počev od 06. 12. 2015. godine.

55. UZIMA SE NA ZNANJE da je ČABARKAPA MILICA, advokat u Novom Sadu, preselila svoju advokatsku kancelariju na adresu Kralja Aleksandra 14, stan 24, počev od 22. 12. 2015. godine.

56. UZIMA SE NA ZNANJE da je MIHAJLOVIĆ BILJANA, advokat u Somboru, preselila svoju advokatsku kancelariju na adresu Čitaonička 26, počev od 01. 12. 2015. godine.

57. UZIMA SE NA ZNANJE da je BAROŠ BORISLAV, advokat u Novom Sadu, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Vojvodanskih brigada 28, stan 2, počev od 15. 01. 2016. godine.

Уређивачки одбор *Гласника* моли сараднике да текстове за објављивање достављају уз уважавање следећих сугестија:

- примерак рада доставити одштампан и потписан;
- по могућности, доставити рад и електронском поштом (*panonija@eunet.rs*) или на дискети;
- фусноте писати у дну одговарајуће странице;
- у библиографским подацима за књиге уз уобичајене податке обавезно навести и издавача;
- уз чланке доставити резиме и кључне речи;
- пожељно је доставити и превод резимеа на енглески, немачки или француски језик.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Излази 12 пута годишње
у месечним свескама.

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 10.000,00 дин.,
за иностранство 110 евра.
(Текући рачун број 340-1482-43 са знаком „за Гласник“)

Овај број је закључен 31. јануара 2016. године.

Тираж: 2.000 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01
од 11. априла 1991. године на ову публикацију плаћа се
основни порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: *Тајјана Божић*, Нови Сад

Штампа: OFFSET PRINT, Нови Сад
2016.